

11/4/2024

شیندلی ملغلری

داکتر ابراهیم شینواری له فیسبوک پاڼې څخه راخیستل شویو لیکنو

Ketabton.com

لیکنه: داکتر ابراهیم شینواری
ترتیب او راټولونه: اجمل هیوادم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

❖ که وخت او حوصله لرئ، د ابن خلدون مقدمه یو ځل ولولئ:

عبدالرحمن ابن خلدون ته غریبان د نوې ټولنپوهنې موسس وایي. ابن خلدون د دولتونو د رامنځ ته کیدو، اعتلاء، کمزوری، اضمحلال او سقوط عوامل په ډیر دقت څیړلي دي، چې نوي نسل ته پرې پوهیدل مهم دي. ځینې علماء فکر کوي چې مسلمانان بدمرغه وو چې ابن خلدون په ښه وخت کې نه و زیږیدلی. متاسفانه ابن خلدون په داسې وخت کې نړۍ ته راغی چې مسلمانان مخ پر ځور روان وو. که تر دې څو لسیزې مخکې زیږیدلی وای او دا کتاب یې لیکلی وای نو مسلمانان به دومره پر ځور نه تلل. 25 کاله مخکې د یوې بهرنۍ موسسې یو کارکوونکي راته ویلي وو چې اروپا له ابن خلدون څخه زده کړې ده چې څنګه په خپلو هیوادونو کې عدالت تأمین او متوازن انکشاف عملي کړي چې نظامونه یې له سقوطه بچ شي. باید د دې او دې ته ورته کتابونو څخه یې زده کړو چې څنګه خپل نظامونه او دولتونه پیاوړي کړو، عدالت قایم کړو، متوازن انکشاف راولو او خپل هیواد اعتلاء او لوړتیا ته ورسوو چې ولس مو آرام، بریالی او نیکمرغه شي.

❖ د بدنیتو، بې ادبو او ناخبره انسانانو توهین، سپکاوی او بې ادبي زموږ د محبوب پیغمبر صلی الله علیه و سلم مقام نور هم لوړوي. دا سلسله د انحضرت د نبوت له لومړۍ ورځې تر ننه دوام لري، خو رسول کریم صلی الله

عليه و سلم تل رحمت للعالمين و، دی او تر قیامته به
وي.

❖ انسان د فطرت له مخې خیرخواه دی که شریر؟

انسان د فطرت له مخې خیرخواه دی، شریر نه دی. خو د خپل
مصئوونیت د لاسه ورکولو له امله ویرې سره مخ کیږي او دغه
ویره یې انحراف ته مجبوروي او په شریر موجود بدلیږي.
همدارنگه هغه غریزې چې فطرتاً د ده په بدن کې د دفاع لپاره
دي په تعرضي غریزو بدلیږي او بیا نورو ته ضرر رسوي.

❖ په وروستیو پیړیو کې د غربي فیلسوفانو، سیاست
پوهانو او ساینس پوهانو ځینو نظریاتو سیاسيونو ته دا
زمینه جوړه کړه چې سل میلیونه انسانان ووژني. دا د
یوې پیړۍ وژنې تر هغو ټولو وژنو زیاتې دي چې تر هغه
مخکې په نولسو پیړیو کې شوې وې. داروین د بیولوژیکي
فوسیلونو له کتنې او عملي میندنو په پای کې دې
نتیجې ته ورسید چې د ژونديو موجوداتو تکامل د طبیعي
انتخاب پروسې له مخې کیږي یعنې تر ټولو تکړه او قوي
ژوندي موجودات کولی شي دوام وکړي او کمزوري
موجودات له منځه ځي. د داروین د تکامل لپاره د طبیعي
انتخاب له دې تیورۍ ځینې سیاسي، اقتصادي او
ټولنیزې نظریې راووتې. دغو نظریاتو امپریالیزم، نژادپالنې،
ایوجینیک او ټولنیزې نابرابرۍ ته منطق او استدلال جوړ کړ
چې په نړۍ کې د لویو او وړانوونکو جگړو سبب شوې.
پخوا هم جگړې وې خو په دې پیمانه او شدت نه وې.
داروین د خپلې تیورۍ له مخې په ټولنیزو موضوعاتو

تبصره نه وه کړي خو د سپینسر، مالتوس، ویلیام گراهم سومینز، گالتون او نورو ټولنپوهانو او فیلسوفانو په ټولنیزو نظریو یې اثر وکړ او دوی یې په دې ډاډه کړل چې هغوی چې په طبیعي ډول تکړه انسانان دي پانگه او علم تر لاسه کوي او هغوی چې په طبیعي ډول کمزوري دي، نه شي تر لاسه کولی. په دوی کې ځینو لا حتی دومره زیاتې وکړ چې د هغو خیریه موسسو او دولتونو کارونه یې هم وغندل چې له بېوزلو، معلولو او اړو انسانانو سره مرستې کوي. دوی وویل چې دا خیریه کارونه د تکامل پروسه ځنډنۍ کوي. هابز وویل چې انسان فطرتاً شریر دی خو د نورو د انتقام له ویرې او ټولنیزو نورمونو په اساس یې قانون منلی دی. ماکیاوولي هم ویلي وو چې سیاسي مشران دې په اخلاقو تظاهر کوي خو عملي کوه دې یې نه. په همدې ډول یو سیاستمدار بریالی کیدای شي. دې نظریاتو په شلمه پیړۍ کې دوه نړیوالو جنگونو، د چین داخلي انقلاب، د روسیې د اکتوبر انقلاب، د ویتنام جگړې، پر افغانستان د شوروي اتحاد تیري او نورو خونړیو جگړو ته لار اواره کړه. که همدا مفکوره دوام وکړي نورې خونړۍ جگړې به هم وشي. د وسلو سیالي به هم دوام وکړي او د انسانانو ژوند به د مرگ تر سیوري لاندې پاتې شي. دینونه په عام ډول او اسلام په ځانگړي ډول بیا د دغو نظریو برعکس نظر لري او قرآن وایي چې انسان په بهترین شکل، د الله تعالی په فطرت جوړ شوی او د کرامت خاوند دی: وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا (الإسراء: ۷۰) ترجمه: موږ د ادم اولاد ته کرامت ورکړ او په وچه او سمندر مو د تلو وس ورکړ او

له پاكو (خوراكونو) رزق مو ورکړ او د مخلوقاتو په ډيره
برخه مو لوړتيا ورکړه. لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ
﴿التين: ٤﴾. ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿التين: ٥﴾ ترجمه:
موږ انسان په بهترين شکل پيدا کړی دی. (او په ښه
صورت کې تر پيدا کيدو) وروسته تر ټولو ټيټ حالت ته
ځي. فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ
عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿الروم: ٣٠﴾ ترجمه: د حنيف دين پر لور
مخ واړوه، د خدای فطرت هغه دی چې انسان يې د هغه
په اساس جوړ کړی دی. د الله په خلقت کې تبديلي نه
راځي. همدا قايم دين دی خو زياتره انسانان نه پوهيږي.
په حديث شريف کې هم راغلي دي چې هر ماشوم د
اسلام په فطرت زيږي؛ دا موږ و پلار (او محيط) چې د
ماشوم فطرت بدلوي. د ارواپوهنې او طب هغه څيړنې
چې تر سره شوي دي دا تاييدوي چې انسان د فطرت له
مخې خيرخواه دی. که دوه ماشومان خپلو کې لوبې
کوي او يو له بله د لوبو سامان واخلي، مقابل لوری ژاړي.
د دې ژړا په مقابل کې لومړی ماشوم خپل د لوبو سامان
هم ورکوي خو غواړي چې هغه غلی شي. لکه چې مو
وويل وروسته انسان د ژوند د ستونزو له ويرې نارواوو ته
لاس اچوي. خو د ژوند په پای کې بيرته خير او ښو ته
تمایل ښيي او ښيگڼې ته راگرځي. په څو زرو هغو
انسانانو چې مرگ ته په نږدې حالت کې وو، څيړنې
شوي دي. او تر مرگ مخکې ترې په خاص ډول معلومات
اخيستل شوي دي چې دوی يوازې د دوه شيانو افسوس
کړی دی:

کاشکي له کورنۍ، خپلوانو او دوستانو سره یې ډیر وخت
تیر کړی وای او مینه یې ورسره کړې وای، او

کاشکې له نورو انسانانو او بیوزلو سره یې لا زیاته
مرسته کړې وای. زما په نظر په انسانانو کې باید دا تعلیم
عام شي، چې دوی خیرخواه دي او یو له بل سره دې د
خیر او ښېگڼې په کارونو کې مرسته او همکاري وکړي.
انسان ته دا ذهنیت ورکول چې شریر موجود دی، په ده
کې شریرتوب زیاتوي او باید دا کار ونه شي.

✓ جدي شپږمه؛ هغه ورځ ده چې پخواني شوروي اتحاد په
خپل یو دوست! حکومت، یو سرلوري هیواد او یو
باشه‌امته ملت، وحشي يرغل راوړ. شوروي دولت لومړی
دا جگړه د امپریالیزم څخه د افغانستان د ژغورلو جگړه
وبلله، خو وروسته شوروي مشر گورباچوف (خونړی تپ)
وگاڼه او جنرالانو یې اعتراف وکړ چې پر افغانستان
شوروي يرغل یو داسې بم و چې دغه زبرځواک یې له
داخله وپاشه. خو اصلي تاوان یې دلته موږ ته وایږه. د یو
مظلوم او بې وزلي ملت یونیم میلیون بې گناه انسانان
یې ووژل، پنځه میلیونه یې مهاجر کړل، درې میلیونه یې
معلول کړل، اتیا سلنه کلي یې وړان کړل او له څلورو تر
شپږ سوه بیلونه ډالرو تاوان یې ورواړه. تر ټولو بد اغیز
یې دا دی چې د یو واحد مسلمان ملت په منځ کې یې
د نفاق تخم وکاره او نورو بدخواهانو ته یې د افغانستان د
لا وړانۍ زمینه برابره کړه. د دې يرغل د زمینې جوړولو
عوامل زیات دي، خو عمده عوامل یې د لوی پتر له وخته
د هند سمندر ته د روسانو د پرمختګ ارمان، د سردار

محمد داود له خوا د افغانستان د عنعنوي بې طرفۍ پريښودل، په شوروي زياته تكيه كول او بيا ترې په افراطي ډول ليرې كيدل، پر شوروي اتحاد او كمونستي عقیده د بې تجربه خلكيانو او پرچميانو ږوند باور او له خپلو خلكو او نورې نړۍ جدا كيدل، د خپلو گټو لپاره د گاونډيانو او غرب له خوا د سولې او روغې جوړې مخنيوی او د مجاهدينو بې اتفاقي دي. خو ملت خپله دنده سمه تر سره كړه: زور او تكبر ته تسليم نه شول او خپل او د هيواد او ملت عزت يې وساته؛ هر څه يې قربان كړل خو د وياړ كېسې يې وگټلې! د دې جگړې تر ټولو زياته گټه د امريكا متحده ايالاتو ته ورسیده چې د نړۍ بې رقيبې زبرځواك شو او حريف يې د افغانانو په وینو مات شو، دويمه درجه گټه پاکستان وکړه چې د اتومي ځواک خاوند شو. يو څه تاوان شوروي اتحاد وکړ چې له زبرځواکۍ راوغورځيد، اقتصاد يې تباه شو، نوم يې بد شو او (شوروي اتحاد بيرته روسيه شوه) خو تر ټولو زيات تاوان افغانستان او افغانانو وکړ چې له دغو پورته قربانيو سره سره دوستانو په نيمه لار کې پريښود او دښمنانو يې د ټپي بدن لا ټپي کولو ته تر اوسه دوام ورکړی دی. نوي نسل ته له دغو کرښو درس دا دی چې په هيڅ هيواد په هيڅ نوم دومره باور ونه کړي چې بيا دغسې ظلم ورسره وکړي، او له خپلو خلكو هيڅکله دومره ليرې نه شي چې بيا پرې بهرني يرغل کړی وي او ولس يې غيره کې نه پريردي. پخپلو کې هم دومره يو له بله ليرې نه شي چې بيا بې د بهرنيانو له مداخلې د ورورۍ روغه هم نه شي کولی. دا خو څرگنده ده چې بهرنيان په هر څه کې خپلې گټې لټوي، نه زموږ.

✓ د انسان مهمې اړتیاوې کومې دي؟ د ابراهیم ماسلو د اړتیاوو د تیورۍ له مخې د انسان اړتیاوې دا دي: اساسي یا فزیولوژیکي اړتیاوې: هوا، اوبه، غذا، کور، لباس، د نسل تولید، خوب.

خوندیتوب: شخصي خوندیتوب، د دندې خوندیتوب، د منابعو، روغتیا او جایداد خوندیتوب.

مینه او ټولنیز پیوند: مینه، محبت، کورنۍ، د اړیکو حس. درنښت: احترام، ځاني درنښت، موقف، شهرت، قوت، ازادي. ځان په هغه تر ټولو لوړ حالت کې لیدل چې ممکن وي.

✓ د یو شخص د مذهب توب لویه نښه داده چې ښځو ته درناوی ولري او د یو ملت د متمدن والي او رښتیني انساني پرمختګ لویه نښه داده چې ښځې پکې پیاوړي او له درناوي برخه منې وي. که د ښځې عظمت نه شی درک کولای خپله مور درياده کړئ؛ بیا پوهیږئ چې ښځه څومره ستره او محترمه ده. ښځه د الله تعالی د قدرت یوه تر ټولو لویه نښه ده.

✓ کومه لاره به غوره وي؟

تر کورنیو جګړو وروسته د بیلابیلو نظامي ډلو تر منځ ایتلاف زیاتره موقتي وي او د سولې او دوامدار ثبات سبب کیږي نه. خو کله چې یو نظامي قوت پر نورو بریالی شي، سوله راځي چې پرمختګ ته لار خلاصوي او د عدالت په صورت کې دوام

کوي. د افغان - انگلیس تر دویمې جگړې وروسته امیر عبدالرحمن خان پر نورو بریالی شو او یو پیاوړی حکومت یې جوړ کړ. د روسانو تر وتلو وروسته انجینیر احمدشاه مسعود (نظار شورا او جمعیت اسلامي) او انجینیر گلبدین حکمتیار (حزب اسلامي) کونښن وکړ چې هیوادشمو له واک ونیسي، خو یو یې هم پر ټول افغانستان تسلط پیدا نکړ. ملا محمد عمر مجاهد (د طالبانو اسلامي تحریک) دغه کار وکړ خو ژر له نړۍ سره ټکر شو او افغانستان ته د نړۍ د ۴۸ هیوادونو نظامي ځواکونه راغلل. اوس چې بیا د طالبانو اسلامي تحریک واک نیولی دی، نو د افغانانو مخې ته درې لارې پرتې دي: طالبان له نړۍ سره جوړ شي، ټول ملت په واک کې د عادلانه فرمول له مخې پر ځان راټول کړي او د یوویشتمې پېړۍ له غوښتنو سره سمې ملي او نړیوالې اړیکې تنظیم کړي. د نظار شورا او جمعیت اسلامي مقاومت فعال شي، دوام وکړي، بیا کومې (پېښې) ته په تمه شي چې د نړۍ په مرسته واک ونیسي او له نورو جنگي ډلو او تکنوکراتو شخصیتونو سره ګډ حکومت جوړ کړي. داعش ته زمینه جوړه شي او د سوريې او عراق په شان کور په کور تباهي راشي.

✓ ملي ګټې

ملي ګټې څه شي دي؟ د خاورې، دولت، ولس، ارزښتونو او منابعو خوندي توب چې د امنیت، ثبات او نیکمرغۍ سبب شي.

د ملي ګټو د ساتلو لپاره څه کول پکار دي؟ په دننه کې: د ټولو (یا لږ تر لږه اکثریت) ښاروندانو/ وګړو رضایت تر

لاسه کول. په بهر کې: له ګاونډ او نړۍ څخه د مصوونیت
ډاډ.

ملي ګټې څنګه تر لاسه کېږي؟ دننه کې: ملي حاکمیت
ټینګول، قوانین او ټولنیز قراردادونه جوړول، د هغه د تطبیق
لپاره اغیزناکې ادارې لرل او د هغو پلي کول. له بل لوري د
دولت، ولس، منابعو او خاورې د ساتلو لپاره (نظامي،
استخباراتي، سیاسي/ دپلوماتیک، بشري، اقتصادي، فکري،
فرهنگي) امکانات لرل او د هغو د کارولو وړتیا درلودل. په
سیمه کې: د لازم نفوذ وسایل لرل او استفاده ترې کول. په
نړۍ کې: مشروع اړیکې او حمایت لرل.

لوی هیوادونه خپلې ملي ګټې څنګه ساتي؟ په دننه
کې هماغه څه کوي، چې پورته یاد شول. په بهر کې:
لومړی. دپلوماتیکې اړیکې او د خپلو ارزښتونو ترویج،
دویم. بشري مرستې، دریم. استخباراتي فعالیتونه،
څلورم. اقتصادي فشارونه، پنځم. نظامي یرغل.

پوښتنه: په تېرو سلو کلونو کې زموږ کوم دولت د ملي ګټو په
ساتلو قادر شوی دی؟

سوله، رفاه که دواړه؟

په یوه هیواد کې د دولت د بریالیتوب دوه شاخصونه تر نورو
مهم دي:

الف. سوله، امنیت او ثبات راوستل

ب. رفاه/ سوکالي او نیکمرغي یقیني کول (حد اقل له لورې د
خلکو خلاصون)

په تیرو لسيزو کې په افغانستان کې یو هم په سمه مانا نه وو موجود.

اوس پوښتنه داده چې په دغو دواړو کې کوم یو زیات مهم دی؟ د ځینو مفکرینو په نظر د ولرې پای ته رسول لومړیتوب دی، ځکه وری انسان هر کار ته لاس اچولی شي، ناامني او گډوډي منځ ته راوړلای او ټولنیز نظم گډوډلای شي. خو نور بیا وایي چې که سوله او امنیت نه وي، نو څنګه به کاروبار و زراعت و صنعت و تجارت ته زمینه جوړه شي چې ولړه پای ته ورسوي؟ کیدای شي ووايو چې د انفرادي انسان په توګه د ولرې چاره مهمتره ده ځکه انسان په څو ورځو د خوړو له نشتون څخه مري؛ امنیت یوازې فردي دنده نه بلکې د فرد په امنیت کې ټولنه او دولت زیاته برخه لري. خو یوه دولت ته باید پر جغرافیه د تسلط ټینګول او خلکو ته د سولې او امن راوستل لومړیتوب وي. ځکه که د دولت تسلط موجود نه وي، نو چیرته، کوم خدمات وړاندې کړي، او که په محدوده سیمه کې خدمات وړاندې هم کړي، تداوم، بقا او عمومیت به یې څرنگه تضمین شي. دولت باید لومړی امن راولي، بیا رفاه او د رفاه په راوستلو امن متداوم او په ثبات یې تبدیل کړي. درېیم نظر هم تر بحث لاندې راتلی شي، چې باید دواړو اړخونو ته همزمانه توجه وشي.

✓ افغانستان چا وړان کړ؟

یو روایت دا دی چې انګلیسانو له افغانانو سره په شوو درې جګړو کې د ماتې له امله کینه درلوده، نو له هند له نیمې وچې څخه له وتلو سم یې پاکستان جوړ کړ، زموږ غصب شوې خاوره یې هم پاکستان ته ورکړه، پوځ یې

ورپياوړی کړ او په سیمه کې یې خپل متحد جوړ کړ. انگریزانو، امریکا او پاکستان د سردار داود پر ضد د ناراضی مجاهدینو د تقویه کولو له لارې شوروي اتحاد پر افغانستان یرغل ته راکش کړ، بیا یې د افغانانو په بدنونو او وینو، د پاکستان په لوژستیکي مدیریت، د عربو او غرب په پیسو او (زیاتره) د غرب په وسلو شوروي اتحاد مات او په روسیې بدل کړ. افغانستان په دې جگړه کې وران شو خو د قربانیو ګټه یې پاکستان او امریکا ته ورسیده. بل روایت دادی چې افغانستان د امیر دوست محمد خان، امیر عبدالرحمن او محمد نادرشاه د ستراتیژیک لید له مخې د شرق او غرب (لومړی تزاري روسیه او انگلیستان او بیا شوروي اتحاد او د امریکا متحده ایالاتو) تر منځ د توازن سیاست پر مخ بیوه. تر دویمې نړیوالې جګړې وروسته چې انگلیسانو له سیمې د وتلو هوډ وکړ نو امریکا افغانستان په سیاستو یا سنتو کې د غړیتوب له لارې اتحاد ته وباله خو پادشاه محمد ظاهر شاه د شوروي سره د اوږدې پولې په درلودلو، د ګاونډیتوب د اصولو مراعاتولو او د هیواد د عنعنوي بې طرفۍ له مخې له دغه فرصته استفاده ونه کړه او هماغسې بې طرفه پاتې شو. امریکا او انگلیستان د خپلو ګټو ساتلو لپاره پاکستان رامنځ ته کړ. افغانستان مجبور شو د شوروي خواته متمایل شي تر څو د پاکستان د پرمخ تلونکې نظامي ګرۍ مقابله وکړای شي. خو شوروي د تزار او لینن د هغه ارمان د پوره کولو پر لور ګړندی شو چې ځان ګرمو اوبو ته ورسوي او د نړیوالې مشرۍ لپاره د امریکا په مقابل کې له ښه دریځه برخمن شي. محمد ظاهر شاه یې د خپل تره زوی او اوبنې سردار داود په واسطه له

منځه یووړ، د سردار داود نظام یې په خلقیانو چپه کړ، د خلقیانو پر خلاف یې د ببرک کارمل کودتا پلان کړه چې ناکامه شوه او څه موده وروسته یې پر خپلو ایډیولوژیکو ملگرو (خلقیانو) نظامي یرغل راوړ؛ د دوی نظام یې ړنګ کړ او ببرک کارمل یې د واک پر ګدی کښیناوه. دې عمل اکثریت ملت د مجاهدینو سره ملګرتوب ته مجبور کړ. د اوږده جنګ په نتیجه کې شوروي اتحاد له افغانستان څخه د خپلو پوځونو وتلو ته مجبور شو او یوه موده وروسته زموږ هیواد په کورنۍ جګړه کې ښکیل شو. همدغو کورنیو جګړو د امریکا راتګ ته هم لار هواره کړه او تر اوسه لا افغانستان د هماغه څه سزا ویني چې د دوستۍ په جامه کې د شوروي اتحاد له یرغل سره پیل شوې وو.

✓ د گران افغانستان د ویجاړۍ داخلي سببونه کوم وو؟

(په تیر پوست کې د هیواد د ورانۍ د بهرنیو سببونو د دوه روایتونو په تعقیب) د زیاترو باخبره افغانانو په نظر د افغانستان د ورانۍ ځینې داخلي سببونه دا دي: هیواد جګړو خپلې او له سمندر څخه پرې شوی وو، اقتصادي منابع یې کافي نه وې، د پوهنې، مهارتونو او اقتصاد غوړیدو ته لار هواره نه شوه، دولتونو هم د عنعنوي فعالیت بیطرفۍ سیاست ونه شو ساتلای، د سیاسي فعالیت تر پیل مخکې یې ځوان نسل ته ملي ګټې تشریح نكړې، او د دوی د مدیریت، تنظیم او کنترول اغېزناک سیستم یې ورته جوړ نكړ. چارواکي تر یوه بریده په فساد، غلا، پردیو ته په خدمت او خیانت کې ښکیل شول. ځوان سیاستوال د چټکې تره قۍ او له هیواد څخه د

خيالي جنت يا خيالي فاضله مدينې په تمه (په شعوري يا ناشعوري ډول) د نورو هيوادونو په لمن کې ولويدل، له داخلي حريفو ډلو سره يې د سياسي مخالفت حد د نه پخلا کيدونکې دښمنۍ پولې ته ورساوه، کودتاوې او جگړې يې پيل کړې، خپلو کې يې شديد جنگونه وکړل، له نورو هيوادونو سره يې د جوړونکو او گټورو اړيکو او مداخلې او تيرې تر منځ تفاوت درک نه کړای شو او گاونډيانو او ليرې هيوادونو ته يې د کور دروازې خلاصې کړې، د خپل حريف د ټکولو لپاره يې پر هيواد د بهرنيانو له لښکرو سر ملگرتيا وکړه. په نتيجه کې داسې فاجعه رامنځ ته شوه چې هم هيواد وران شو، هم ولس تباه شو، هم اقتصاد و نړيد او هم لوبغاړي زيانمن شول.

✓ کوچنيو هيوادونو او ملتونو ته گوداره ښه ده که ټکر؟
زما په نظر په اوسنۍ نړۍ کې کوچنيو هيوادونو او ملتونو ته تر ټکر؛ باحکمه سازش ښه دی. زموږ په مشرانو کې امير دوست محمد خان، امير عبدالرحمن خان او اعليحضرت محمد نادر خان په دغه ډول سازش تر ډېره بريده پوهيدل. احمدشاه بابا او ميرويس نيکه هم د مصلحت او خوصلې وروسته بري او وياړ ته ورسيدل. خو هغو مشرانو چې له لويو قوتونو سره ټکر وکړ، په نتيجه کې هم دوی له واکه و غورځيدل او هم د هيواد او ملت پر مخ د لويو تباھيو او برباديو دروازې خلاصې شوې. اوس افغانستان هم په کور دننه او هم بهر له سيمه ايزو او نړيوالو ځواکمنو ملتونو او هيوادونو سره متوازن او باحکمه تفاهم، تعامل، سازش او جوړجاړي ته اړتيا لري. نړۍ اوس يو کلی دی او موږ بايد په دې کلي

کې د ژوند په گوډاره پوه شوو. د نرمو پالیسیو په وړاندې د پیغورونو پر ځای؛ د نرمښت تشویقول د هیواد او ولس په ګټه دي.

د سیاسيونو اعمال پر قوم حسابول انصاف نه دی زما په فکر دا انصاف نه دی چې د ځينو سیاسيونو اعمال د يوه قوم اعمال وګڼل شي. له بله اړخه دا هم انصاف نه دی چې د خپل قوم د سیاستوال عیب د وليو منځ او د بل قوم د سیاستوال عیب د کلیو منځ وګڼل شي.

زموږ په شریکه جغرافیه کې سیاسي مشران له بېلابیلو سیمو او قومونو راپاڅیدلي دي چې ښه او بد یې په لومړي ګام کې فردي، په دویم ګام کې د هغې سیاسي ډلې یا تشکل او په پای کې د هغه نظام پر غاړه دي چې نوموړی یې مشر وو. مسئولیت قومونو ته نه راجع کیږي. قومونه کومه ګناه نه لري. حکومتي تشکیلات دومره لوی هم نه وي چې یو قوم دې پکې ټول ځای شي. البته د هیوادونو د اعمار او قربانۍ په لیکو کې د ټولو قومونو غړو په یوه ډول نه یو ډول قربانۍ ورکړې دي په سیاسي مشرۍ کې سر ته راتلل هم لکه د ورزش په شان دي. د مشرۍ شوقیان او اهل باید لومړی خپل میدان وګټي، بیا سیمه ایز او بیا ملي. البته په ورزش کې دا رقابت همیشه سوله ایز وي خو په سیاست کې کله کله تشدد ته هم لاس اچول کیږي. د تاریخ په اوږدو کې زیاترو سیاسي مشرانو هم لومړی د خپل قوم په منځ کې مخالفین ځپلي دي، بیا د ملت په منځ کې او تر هغه وروسته سیمه ایزونو او نړیوالو میدانونو ته وروتلې دي. خو دا لا تر اوسه د انسانانو عامه کمزوري او/یا مجبوریت دی

چې د خپل ملت هغه جنگيالي اتلان گڼي چې د بل ملت هیواد یې لوټ کړی او ولسونه یې ورتباه کړی وي. حد اقل د یو ملت په منځ کې بیا دغسې ورانی او تباهي مثبت عمل نه گڼل کیږي او هغه څوک چې دغه کار کوي، ملت ته زیان رسوي.

که موږ د افغانستان په تاریخ کې لومړی د ورونو، بیا د تربرونو او بیا د قومونو د مشرانو تر منځ رقابتونه وڅیړو، له نورې نړۍ ماهيتي تفاوت نه لري، البته په شدت او وسعت کې ترې کم دي. بله دا چې د زیاترو چې وس رسیدلی، یا مجبور شوی دی دغسې کړنې یې کړې دي، خو ډیر سپړل یې اوس زموږ کوم درد نه دوا کوي.

که دغسې ټولې هغه پېښې اوس راوسپړئ چې څرگنده کړي چا په تیرو ۱۵۰۰ کلونو کې د بهرنيانو سره د ملگرتوب یا د خپل واک لپاره خپل څومره هیوادوال وژلي، څومره کله منارونه یې جوړ کړي دي، څومره تباهي یې کړې ده او څومره بې ننگۍ یې قبولې کړې دي، نو د هغو دوستانو تصور به بیخي بدل شي چې د بل لوري له خوا د ظلم تر ټولو زیاتې ادعاوې کوي.

راځئ په نن کې ژوند وکړو او د خپل ځان او ملت د نجات لپاره د ننني او سباني ژوند د معقولو تعاملاتو په رڼا کې لارې چارې ولټوو.

✓فرهنگي حساسیت د نجونو د زده کړو په مخکې اساسي خنډ نه دی. د علم زده کړه پر هر مسلمان فرض

ده. د نړۍ لومړۍ پوهنتون د يوې مسلمانې ښځې له خوا تاسيس شوی وو.

که يو هلک زده کړه وکړي، يو نسل؛ خو که يوه جنۍ زده کړه وکړي، پنځه نسله متمدن کيږي. مشهوره خبره ده چې: تاسو ماته يوه تعليميافته مور راکړئ، زه به يو متمدن ملت درکړم. په افغانستان کې د ۴ ميليونه نجونو په گډون ۹ ميليونه ماشومان ښوونځيو ته تلل، چې دا يو لوی بری دی. سره له دې چې د بېلابېلو عواملو له امله تر درې نيم ميليونه زيات ماشومانو چې ۷۵٪ يې نجونې دي، لا هم زده کړو ته لاسرسی نه درلود، خو د دې سبب کلتوري حساسيت او وروسته پاتې والی نه، بلکې لاندې سببونه وو:

نامني

د ښوونځيو او وسايلو نشتوالي او د خدماتو په ویش کې بې عدالتي

ستونزمنه جغرافيه

د کورنيو اقتصادي کمزوري

په کمه اندازه کلتوري حساسيتونه

وروستی عامل ښوونځيو ته د ماشومانو په راتگ ۲٪ اغيز لري، خو هغه هم د ښځينه ښوونکو د تقرر، د ملي لباس کارولو او د نجونو او هلکانو د جلا ټولگيو او ښوونځيو په برابرولو حليري؛ چې د لباس او جلا ټولگيو ستونزه لا له پخوا حل شوې ده او ښځينه ښوونکي هم د ۱۲ ټولگي د فارغانو په ژر مقررولو او همزمانه ورته د ښوونکو د زده کړو په موسسو کې د شمول له لارې ژر حليري. افغانستان د

اسلامي هیوادونو په منځ کې د علم، ساینس، تحقیقاتو او معرفت له ګوتو په شمیر مهمو مرکزونو څخه وو او باید وي او وي به ان شاالله. رابعه بلخي، ګوهرشاد بیګم، محجوبه هروي، نازو آنا، ملالی، زرغونه آنا، میرمن زینب، عایشه دراني، ملکه ثریا، تاجور سلطانه او په زرګونو نورې ویارلې افغانانې د علم او معارف په برخه کې د خپل وخت تر ګاونډیو هیوادونو مخکښې وې. زموږ خویندې او لونه به د خپلو ورونو او پلرونو په شان د علم د رڼا په لاس ته راوړلو کې تل مخکې وي. په ملتونو هم د افرادو په شان کله کله ستونزې راځي، خو دايمي نه وي.

افغانان به هم له ستونزو راووځي او ټولو ته به وښايي چې له مور څخه د مهربانې دايې پیغورونه او مغرضې همکارۍ موږ لا بيداروي او متوجه کوي.

ژمي تیریري خو توروالی د سکرو پر مخ پاتیري!!!

✓آیا له ساینس څخه د خیر تمه زیاته ده که د شر؟
په شلمه پېړۍ کې ساینس تر بل هر وخت زیات پرمختګ وکړ. په نتیجه کې د بیلونونو (میلیاردونو) انسانانو ژوند وژغورل شو، د ژوند توقع تر دوه چنده لوړه شوه، انساني رفاه په ډېرو هیوادونو کې تر ټولو لوړ حد ته ورسیده. سوداګري، اړیکي، سفر، وسایل، ټکنالوژي، د علم او معلوماتو تبادله، نړیوال سازمانونه او اصول او ډیر نور پرمختګونه راغلل چې د انسان د ژوند کیفیت او ارزښت ورسره ښه شو. خو د ساینس د ناوړه کارولو له امله

اتومي او هايډروجني بمونه هم جوړ شول چې د کتلوي تباهي زور لري.

توقع ده چې په اوس او راتلونکې کې د مصنوعي شعور، بيوتکنالوژۍ، نانوتکنالوژۍ، لمريزې انرژۍ، د احساس انتقال، له کمپيوتر سره د مغزو وصلولو، د عمر اوږدوالي، د زړښت مخنيوي، فضايي ترانسپورت او سفر، فيوژن ځواک، د تيرې زمانې د حيواناتو له ژينوم څخه استفادې او نورو برخه کې ساينسي پرمختگونه چټک شي. هيله ده دا نوي کشفونه به هم د انسانانو په ګټه وي. خو له هستوي انرژۍ، د هوا د تودوخې د زياتوالي او احتمالي بيولوژيکي جګړو څخه پيشبيني کيدونکي خطرونه به خدای ناخواسته تر هغه بريده زيات وي چې عواقب يې بيرته راوګرزول شي. له بلې خوا به دا پرمختگونه د پرمختللو او وروسته پاتې هيوادونو او ملتونو تر منځ واټن لا زيات کړي.

✓ بې له شکه چې د ساينس او ساينسي څيړنو، کشفونو او توليداتو ګټه له حده زياته ده خو د ذکر شوو بيلګو او دوی ته د ورته ساينسي پرمختګونو د عملي او احتمالي تاوان او شر مخه څنګه نيول کيدای شي؟

خيرخواه پوهان په دې نظر دي د نظامونو اصلاح يې تر ټوله غوره لار ده چې د نړۍ او ټولنو د لا زيات ویش مخه ونیول شي، په هيوادونو کې دننه او ټوله نړۍ کې عدالت تقويه او عام شي او د منابعو په ویش کې انصاف وشي. د دې لپاره پکار ده چې (۱). ديني مشران او بنسټونه، (۲)، مدني ټولنه، (۳). د پوهنې بنسټونه، (۴). عالمان او (۵).

پالیسي جوړونکي په خپلو مثبتو هڅو او کړنو سره د
ساینس د ګټو تناسب نور هم لوړ او د احتمالي شر او
ضرر کچه یې کمه کړي.

✓ د دې لپاره ملي او مدني حرکتونه دنده لري چې د نړۍ
په پالیسي جوړونکو دوامدار فشار وساتي تر څو داسې
پالیسي او قوانین جوړ او عملي کړي چې له ساینس
څخه فقط د بشریت د خیر لپاره د استفاده کولو ایډیال ته
ورسیږو. ستاسو په نظر نور څه کیدای شي؟ د نړۍ
اوسني دولتونه پر نورو افرادو او قومونو د یوه قوم یا
کورنۍ نسلي او نژادي برتري نه کوم علمي بنسټ لري
او نه ښه او عادلانه فکر دی. ټول انسانان په کرامت کې
مساوي دي او باید مساوي حقونه او د قانون په وړاندې
یو شان متوازن مکلفیتونه ولري. د نړۍ پخواني دولتونه او
امپراتورۍ د یوې کورنۍ او یا یو قام په مشرۍ مخ ته
تللې او نورو خلکو پکې زیاتره دویمي ځای درلود. د نړۍ
اوسني ازاد هیوادونه هم که د هر شعار له مخې خپل
نظامونه چلوي، په عمل کې ملت - دولتونه (Nation-
States) دي، که څه هم نوم یې اسلامي جمهوریت یا
ولسي جمهوریت وي او په سر کې یې دیندار، ضد دین یا
لبرال مشر ناست وي. دوی خپلو ملي ګټو او د خلکو
اساسي حقوقو او ازادي ګانو ته په یو ډول لږ و زیات ژمن
دي خو د خپلو ملي ګټو په مقابل کې د نورو هیوادونو او
ملتونو د خلکو د هیڅ ډول حقوقو او ازادیو پروا نه لري. د
خپل یوه تبعه سره د بل هیواد ټول نفوس نه برابر وي. په
دې واقعیت کې د نړۍ تر ټولو پرمختللی ملي دولت هم

د نورو ملتونو د انسانانو د ښه والي په وړاندې هيڅ
مسئولیت نه حس کوي.

ولس، جغرافیه، رهبر، دولت او مفکوره د یوه دولت
جوړونکي عناصر دي او له خپلې جغرافۍ او دولت سره
مینه او وفاداري اوس هم د انسانانو او ملتونو حاکم
ذهنیت او واقعیت دی. هیڅ اسلامي یا غیر اسلامي
هیواد د خپل هیواد او دولت په نسبت له بل هیواد یا
دولت سره زیاته مینه نه کوي. که څه هم انسان تر دې یو
ښه نظام ته ضرورت لري، ځکه (بنیادم اعضای یکدیگر
اند). خو د نړۍ اوسنۍ تریخ واقعیت لا همدغه دی چې
ذکر شو! آیا په نږدې وختونو کې ممکنه ده چې د ټولو
ملتونو او انسانانو لپاره په یوه نړیوال عادلانه نظام او د
مساوي حقوقو په یوه سیستم فکر او کار وشي؟ فکر
کوم دې مرحلې رسېدو ته لا اوږده لار پرته ده.

✓ د سگرتو او ټولو مضرو عادتونو پر ضد د عمل اړتیا ده
ایمل پسرلي پر خپله فیسبوک پاڼه یو ښه خبر لیکلی
دی چې نیوزیلنډ غواړي په سپگرېټ څکولو بندیز ولگوي.
دوی نوی قانون نافذوي چې که هر څوک په ۲۰۰۸ کال یا
راوروسته زېږېدلی وي ټول عمر به سپگرېټ نه شي
څکولی.

دا ډیر ښه نوښت او ډېر عالي اقدام دی. که ټول
پرمختللي هیوادونه دا اقدام تعقیب کړي او په ټولو قوانینو
کې د انسان خیر او ښیځنه لومړۍ وگڼي، هر کال به د
میلیونو انسانانو روغتیا ښه او د بې وخته مړینو مخه به

ونیول شي. همدا راز به د بیلینونو او تریلیونونو ډالرو
تاوان مخه به ونیول شي.

که هر هیواد د الکھولي مشروباتو، قمار، سودي گټې،
جنسي سوداګرۍ، هیروینو او چرسو د قاچاق، چاپیریال
ککړولو او نورو انسان ضد پدیدو پر ضد د پالیسیو او قوانینو
په جوړولو او عملي کولو کې د یوې برخې سرلاری شي.
نور هیوادونه به ورو ورو همدغه لار ونیسي.

په دې برخه کې د مدني مبارزې اړتیا ده چې د تېرو
تجربو له مخې یې ښې اغیزې مشهودې دي. په
وروستیو پیړیو کې د مدني مبارزو په نتیجه کې د نړۍ له
مخه غلامی تقریباً ختمه شوه، د ښاروندۍ حقوق ترویج
شول، د هیوادونو په سرنوشت ټاکلو کې ولسونو ته
حقونه ورکړل شول، مذهبي ازادي او زغم زیات شو او د
تجربي علومو تعمیم ته لار پرايستل شوه.

معلوماتدار چې دغه ټول پرمختګونه په یوه ورځ او وریا
رانغلل، د سختو مبارزو او درندو قربانیو نتیجه وه خو
دغومره لوی کار په زیار او قربانیو ارزې.

✓ د ښځو د لیک زده کړې شرعي حکم

زموږ د هیواد زیاتې ټولنیزې او کلتوري ننګونې له بې
خبرۍ او د شرعي حکمونو له ناسم پوهاوي څخه
سرچینه اخلي. که څه هم د اسلام د مبارک دین په
بنسټیزو نصوصو کې د زده کړې، لوستلو او لیکلو په اړه د
نارینه او ښځینه تر منځ له توپیر پرته په عمومي توګه
زیات ټینګار شوی، خو سره له دې هم د ښځو لپاره د

علمي او فني زده کړو لزوم د خلکو په وړاندې روښانه ندی او د یو لږ ضعیفو او جعلی روایتونو په بنسټ داسې انګېرل کیږي چې اسلام ښځو ته د زده کړې او د لیکلو په څېر د فني مهارتونو او هم د عصري علومو د زده کړې اجازه نده ورکړې. دا پداسې حال کې چې اسلام نه یوازې دا چې ښځو ته د دیني او ټولنیزو علومو د زده کړې اجازه ورکړې، بلکې هغوی یې هڅولي هم دي او د نارینه و په څېر یې پر ښځو هم زده کړه لازمي ګڼلې.

په دې بنسټ د علماو او پوهانو دنده ده چې د خلکو له ذهنونو د تیارو دا تېر ټول او هیواد د پوهې او علم په مشال روښانه کړي؛ ځکه دا به د خدای له دین سره ستره جفا وي چې موږ د دین له ادرس څخه ښځې له زده کړو او لیک لوست څخه منع کړو.

د ښځو د لیک لوست مخالفینو په ځینو موضوعي او جعلی روایاتو استناد کړی، او د دې مقالې د لیکلو موخه د پورتنۍ موضوع روښانه کول دي. لومړی به له لیکلو څخه د ښځو د منع کولو روایتونه وارزول شي او بیا به هغه دلایل او نصوص تشریح شي چې د ښځو له استثنا پرته د علم او پوهې ارزښت څرګندوي.

لومړۍ برخه: د «لا تنزلوهن الغرف ولا تعلموهن الكتابة» روایت ارزونه

طبراني، بیهقي او حاکم له عائشې رضی الله عنها څخه روایت کړی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د ښځو په هکله ویلي: «لا تنزلوهن الغرف ولا تعلموهن الكتابة، یعنی النساء، وعلموهن المغزل وسورة النور»؛ (ښځې په لوړو منزلونو کې مه هستوګن کوئ او هغوی

ته ليکل مه ورزده کوئ. هغوی ته د اوبدلو هنر او د نور
سورت ورزده کړئ.)

له دې روایت څخه ښکاري چې اسلام ښځو ته د ليک
زده کړه ناروا کړې کومه چې د علم او پوهې تر لاسه
کولو ستره وسیله ده. څرنگه چې ليکل د علومو او فنونو
په زده کړه کې مهم رول لري، بناء د هغوی زده کړه هم
تقریباً ناشونې کيږي.

خو پر دې روایت استدلال کول په څو دلیلونو ناسم دي:
لومړی: د روایت د سند ضعیفوالی.

که څه هم حاکم د دې حدیث سند ته صحیح ویلي، خو د
تخریج، جرح او تعدیل ټولو عالمانو دا روایت ناسم او
جعلی بللی، چې پدې اړه به د جرح او تعدیل د ځینو
عالمانو ویناو ته اشاره وکړو:

امام ذهبي د حاکم له دې وینا «هذا حدیث صحیح
الإسناد و لم یخرجاه» وروسته چې د نوموړي روایت سند
یې صحیح گڼلی، داسې ویلي: «بل موضوع». یعنې دا
حدیث صحیح نه، بلکې جعلی او له ځانه جوړ شوی.

حافظ ابوبکر هیثمی ویلي: ددې روایت له راویانو څخه یو
هم محمد ابن ابراهیم شامي دی او دارقطني هغه کذاب
(سخت دروغزن) بللی.

حافظ ابن حجر عسقلاني، محمد ابن ابراهیم شامي
(منکر الحدیث) او د جعلی حدیثونو له جوړوونکو څخه
شمېرلی.

حافظ شمس الحق عظیم آبادي د «عقود الجمان في جواز تعليم الكتابة للنسوان» په نوم کتاب لیکلی او د نوموړي حدیث په هکله یې پکې ویلي: «وأحاديث النهي عن الكتابة كلها من الأباطيل والموضوعات ولم يصح العلماء واحدًا منها، ما عدا الحاكم وتساهله في التصحيح معروف». (ټول هغه احادیث چې د ښځو د لیک د منع په هکله روایت شوي له موضوعاتو څخه دي او باطل دي. له حاکم پرته چې د احادیثو په تصحیح کې، په آسانی مشهور دی، علماو پدې اړه هیڅ روایت ته صحیح ندي ویلي.

خطابي په معالم السنن کې ویلي: ځينو د ښځو د لیک د ناروا والي لپاره په دې روایت استدلال کړی، خو په سند کې یې محمد ابن ابراهيم شامي راغلی چې هغه منکر الحديث او د وضاعينو له ډلې څخه دی.

ابن عدي د هغه احادیث غیر محفوظ ګڼلي.

ابن حبان ویلي: له هغه څخه روایت کول ناروا دي، مګر د هغه د وضع د بیانولو لپاره. همدا راز ابن الجوزي د هغه په اړه وايي: هغه له ځانه احادیث وضع کول.

دوکتور عبدالله الفقيه په ۱۴۲۵/۸/۴ نېټه، په (۵۳۵۷۲) شمېره صادره کړې فتوا کې د دې روایت «علموا النساء الغزل ولا تعلموهن الكتابة» په اړه داسې ځواب ویلی: دا روایت له هر شک او شبهې پرته جعلي دی، او بیا یې د علماو هغه ویناوې رانقل کړي چې ددې حدیث په جعل دلالت کوي.

دویم: له صحیحو شرعي نصوص سره ټکر:

په پورتنی روایت د استدلال د ناسموالي دویم دلیل، د قرآني نصوصو او د صحیحو احادیثو سره د دې روایت ټکر دی، چې ځینې به یې لاندې ذکر کړو:

الله تعالی فرمایي: «اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ * اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ * الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ * عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ»

(د خپل رب په نوم ولوله چې (ټوله نړۍ) یې پیدا کړې، انسان یې له غوټې وینې پیدا کړی، ولوله! او ستا رب ډېر مهربان دی هغه چې په قلم سره یې ښوونه وکړه، انسان یې په هغه څه پوه کړ چې نه پرې پوهېده).

د آیت روښانه مفهوم او د قلم قرینې ته په کتو څرگندېږي چې له «عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ» څخه مراد کتابت او لیکل دي او دا چې د انسان کلمه نر او ښځې دواړو ته شامله ده، د یوه جعلي حدیث په وسیله په نارینه و پورې د هغه محدودول ناسم کار دی. ابن کثیر د پورتنی آیت په تفسیر کې لیکلي: د قرآن کریم لومړۍ نازله شوې برخه همدا د علق سورت لومړني آیتونه دي، دا د الله تعالی لومړۍ رحمت او لومړۍ نعمت دی چې الله خپلو بندګانو ته په دې آیتونو کې ورکړی او د انسانانو شرافت او درناوی یې په علم پورې تړلی، خو علم کله په مغزو، کله په ژبه او کله په لیکلو کې وي، یا په بله وینا علم کله ذهني، کله لفظي او کله په لیکنۍ بڼه راښکاره کیږي، چې لیکنۍ بڼه یې ذهني او لفظي بڼو ته شامله ده خو عکس یې سم ندی. په یوه اثر کې راغلي: «قیدوا العلم بالكتابة» (د لیکلو په مټ د علم ساتنه وکړئ).

۲. امام بخاري په (الأدب المفرد) کتاب کې د «باب الكتابة إلى النساء وجوابهن» تر عنوان لاندې باب ایښی او په هغه کې یې داسې روایت کړی:

عن عائشة بنت طلحة قالت: قلت لعائشة وأنا في حجرها وكان الناس يأتونها من كل مصر فكان الشيوخ ينتابوني لمكاني منها وكان الشباب يتأخوني فيهدون إلي ويكتبون إلي من الأمصار فأقول لعائشة يا خالة هذا كتاب فلان وهديته فتقول لي عائشة أي بنية فأجيبه وأثيبه فإن لم يكن عندك ثواب أعطيتك فقالت فتعطيني»

عائشه بنت طلحه وايي: زه د عائشې صديقې تر روزنې لاندې وم، خلك به له هر ښار څخه هغې ته راتلل، مشران د عائشې صديقې په وړاندې زما له مقام څخه خبر وو او په نوبت به ماته راتلل، ځوانانو به راسره صميميت ښكاره كولو، ډالۍ او پيغامونه به يې رالېږل. ما به عائشې صديقې ته ويل: اى ترورې! دا د فلاني ليك او ډالۍ ده. عائشې صديقې به راته ويل: ځواب ورته وليكه او د ډالۍ په مقابل كې تحفه وروليږه. كه درسره نه وي زه به يې دركړم. عائشه بنت طلحه وايي: بيا به يې څه راكړل چې وروپې لېرم.

۳. عن الشفاء بنت عبد الله قالت: دخل عليَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم وأنا عند حفصة رضي الله عنها، فقال لي ألا تعلمين هذه رقية النملة كما علمتها الكتابة»

شفاء بنت عبدالله ويلي: رسول الله رانوت او زه له حفصې سره وم، رسول الله راته وويل: آيا حفصې ته د دانې (نمله) دعا نه ورزده كوي، لكه څنگه چې دې ليكل وربښودلي.

شيخ عظيم آبادي په عون المعبود کې ليكي: «دا حديث نبوي چې ښځو ته ليكل وربښودل او ليكل كول مكروه ندي».

همدا راز د دې خبرې نسبت ابن تیمیه، ابن قیم او خطابي ته هم شوی، په پای کې یې د ملا علي القاري دا خبره په کلکه رد کړې چې د لیکلو جواز یوازې د سلفو ښځو ته و، نه وروستیو ښځو ته.

۴. د رسول الله په زمانه کې به ښځو د نارینه و په څېر له رسول الله څخه دیني او اخلاقي مسئلې زده کولې او رسول الله د ښځو لپاره ځانګړي وختونه ټاکلي وو چې ښځې به پکې د زده کړې لپاره راتللې. د رسول الله مېرمنې او په ځانګړي ډول عائشه د ښوونکو په څېر وې چې نه یواځې ښځو ته ترې زده کړه کوله، بلکې نارینه و به هم ترې دیني مسئلې زده کولې او مشرانو صحابه و او تابعینو به ترې تفسیر، حدیث او فقه زده کوله. زده کړه په ازادو او مخورو ښځو پورې محدوده نه وه، بلکې پیغمبر امر کړی و چې وینځې دې هم زده کړه وکړي، لکه په یوه حدیث کې راغلي: «أَيُّمَا رَجُلٍ كَانَتْ عِنْدَهُ وَلِيدَةٌ فَعَلَّمَهَا فَأَحْسَنَ تَعْلِيمَهَا، وَأَدَّبَهَا فَأَحْسَنَ تَأْدِيبَهَا، ثُمَّ أَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا فَلَهُ أَجْرَانِ»

هر څوک چې وینځه ولري، هغې ته په ښه توګه روزنه او تعلیم ورکړي او په ښه توګه ادب ورزده کړي، بیا یې ازاده کړي او واده ورسره وکړي، الله تعالی به دوه اجرone ورکړي.

له دې څخه جوتیري چې اسلام د زده کړې په چاره کې د نر او ښځې تر منځ کوم توپیر او امتیاز نه مني او د علم زده کړه په هره ممکنه وسیله چې وي، د ټولو نارینه او ښځینه مسلمانانو دنده ده.

دویمه برخه: د ښځو د لیک او علم زده کړې په اړه د لویو علماوو نظریات

د اسلام عالمانو په هر وخت او ځای کې خلک د علومو او فنونو زده کړې ته هڅولي، په اسلامي نړۍ کې د هیڅ مشهور او پیشوا عالم داسې خبره نه تر سترگو کیري چې ښځې یې له علم او لیک زده کولو څخه محرومې کړي وي. لاندې به د بېلګې په توګه د اسلام د څو مشهورو عالمانو ویناوو ته اشاره وکړو چې د ښځو د لیکلو او علم زده کړې په اړه یې کړي دي:

شمس الحق عظیم آبادي په خپل کتاب «عقود الجمان فی جواز الكتابة للنسوان» کې لیکي: «وخلاصة الكلام أنه لا ريب في جواز تعليم الكتابة للنساء البالغات المشتبهات بواسطة النساء الأخريات أو بواسطة محارمهن، أما البنات غير البالغات وغير المشتبهات فيتعلمن ممن شئن. وليست الكتابة سبباً للافتتان لأنها إن كانت سبباً للفتنة لما أباحها الشارع، (وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا) والتي تصاب بفتنة إنما تصاب بأمر غير الكتاب»

(لنډه خبره دا ده چې بالغو او شهوت ته رسېدلو ښځو ته د لیک زده کولو او لیکلو په جواز کې هیڅ شک نشته، دا ښوونه د نورو ښځو په وسیله وي او که د اقاربو او محارمو په وسیله، خو نابالغې او اشتها ته نارسېدلې انجونې کولی شي له هر چا لیکل زده کړي. لیکل هیڅکله په فتنه کې د غورځېدو سبب ندی، که داسې وای نو شریعت به لیکل مباح کړي نه وو، الله پاک هیڅ نه هیروي، او هغه ښځې چې په فتنو کې غورځیږي، شونې ده چې له لیکلو پرته له نورو لارو په فتنه اخته شي.

۲. ابن خلکان د فخر النساء شهده بنت ابی نصر چې یوه لیکواله ښځه وه او په ۵۷۴ هجري کال کې وفات شوې، د ژوند

په اړه ليکي: «کانت من العلماء وکتبت الخط الجيد وسمع عليها خلق كثير واشتهر ذکرها وبعد صيتها»

(هغه له مشهورو عالمانو څخه وه، ښکلی لیک یې لیکلو، زیاتو خلکو ورڅخه (حدیث) اوریدلي او شهرت یې لرې ځایونو ته رسیدلی.

۳. علامه مقریزي په خپل کتاب «نفح الطیب» کې د عائشه بنت احمد قرطبي چې په ۴۰۰ هجري کې وفات شوې، د هغې د ژوند په اړه له ابن حبان څخه نقلوي: «لم یکن فی زمانها فی الأندلس من یعدلها علما وفهما وأدبا وشعرا وفصاحة وكانت حسنة الخط تکتب المصاحف»

(د هغې په زمانه کې داسې څوک نه و چې له هغې سره په علم، پوهه، ادب، شعر او فصاحت کې له هغې سره برابر وي، هغې ښکلی لیک درلود او د قرآن کریم مصحفونه یې لیکل.

۴. شیخ عبدالله بن زید آل محمود وايي: له لیکلو څخه د ښځو د نهی په اړه چې څه ویل کیږي، درواغ خبرې دي چې په پیغبر پورې تړل شوي، علماو په دې اړه تحقیقات کړي او د هغې بطلان یې ثابت کړی، حق خبره دا ده چې ښځه د لیکلو او د دیني او قانوني کتابونو په لوستلو کې د سړي په څېر ده، د حجاب او حیا په رعایت او له پردو سړو سره له اختلاط پرته کولی شي بېلابېل علوم او فنون لکه: عقاید، تفسیر، سیرت، تاریخ، د حدیثو او فقهې کتابونه زده کړي او دا د ښځو له ثابتو حقونو څخه دی چې هغوی د جهالت له تیارو څخه راباسي، هیڅ عاقل انسان دا مسئله له جنجالي او اختلافي مسئلو څخه نه گڼي.

پایله:

د ښځو د لیکلو د شرعي حکم په هکله چې څه ولیکل شو،
په لنډه توګه لاندې پایلې راوځي:

1. د «لا تنزلوهن الغرف ولا تعلموهن الكتابة» روایت د سند
له اړخه ثابت او صحیح ندي، او د اصول حدیث او تخریج د
علماوو له نظره موضوعي او جعلي حدیث دی.

نوموړی روایت سربېره پر دې چې سند یې صحیح ندي، د
قرآن او احادیثو له ظاهر نصوصو سره په ټکر کې دی.

عام شرعي نصوص چې د زده کړې د اهمیت په هکله راغلي،
ښځو او نارینه دواړو ته شامل دي، د ښځو استثناء کول
ورڅخه د فقهي اصولو مخالف کار دی.

زموږ په هیواد کې د ښځو د لیک او زده کړې د مخنیوي لوی
لامل ناپوهي او د اسلامي شریعت له اساساتو څخه ناخبري
او له شرعي حکمونو څخه ناسمه پوهه او غلطه انگېرنه ده.

د اسلام په تاریخ کې زیاتې داسې ښځې تېرې شوي چې د
علم او پوهې تر څنګ یې ښه قلم او لیک درلود او په لیکوالۍ
کې یې ښه مهارت درلود.

په اسلامي نړۍ کې هیڅ مشهور او پیشوا عالم ښځې له
لیکلو او زده کړې ندي منع کړي، بلکې د شرعي نصوصو د
عمومیت په اساس یې زده کړه د نارینه او ښځینه دواړو له
ګډو او مهمو دندو څخه شمېرلې.

7. د شرعي حجاب په رعایت سره ښځو ته د لیک زده کړه
چې د علم او پوهې د زده کړې وسیله ده، شرعا روا ده او د
شریعت له اصولو او احکامو سره مخالفت نه لري.

په دې بنسټ اسلامي حکومت دنده لري چې نارینه او
ښځينه دواړو ته د علومو او اړينو مهارتونو لکه لیکلو او نورو
فنونو د زده کړې شرایط چمتو او اسانه کړي او د هرې هغې
فتنې مخه ونيسي چې د ښځو د زده کړې مخنیوی کوي.

شیر علي ظریفی

❖ موسکا څه لگښت نلري، خو ډېر شيان منځ ته راوړي
. موسکا بې له دې چې ورکونکي نېستمن کړي،
اخستونکي شتمنوي . موسکا له يوې شېبې ډېره نه
وي، خو کېدای شي یاد يې تر پایه پاتې شي.
هېڅوک دومره شتمن نه شته چې له موسکا پرته ژوند
وکړای شي او هېڅوک دومره نېستمن نه دی چې دموسکا له
گټو برخمن نه شي .
موسکا په کورنۍ کې نېکمرغي زیږوي، او په تجارت کې ښه
نیت، ځکه د دوستۍ اوملگرتوب نښه ده .
موسکا ستړیا لېرې کوي، نهيلي خلک هیله من کوي .
موسکا د ستړیو لپاره د لمر وړانګه ده، د ناراحتۍ د زهرو
طبیعي له منځه وړونکې ده، نوځکه موسکا نه خرڅېږي، نه په
سوال اخستل کېږي، او نه په غلا لاس ته راځي، موسکا کوم
ځمکنی شی نه دی، خو کېدای شي چاته ورکړل شي. هغو
شېبو کې چې پلورونکې ډېر ستړی وي او تاسو ته موسکا نه
شي کولای، د مهربانۍ له مخې تاسو دا کار وکړئ .
ځکه هېڅوک تر هغه چا ډېر موسکا ته اړ نه دي ، چې موسکا
نه شي کولی.

نوڅکه که غواړئ خلکو ته گران واوسئ دا اصل تل عملي
کړئ:

موسکا مه هېروئ .

ستاسو بې لگښته موسکا تر ټولو گران بیه هدیه ده.
(د دوستۍ لار، د یل کارنیکي)

❖ له افغانستانه د روسانو د وتلو په باب د ښاغلي
عبدالمالک بیکسیار دا شهکار شعر درسره شریکوم:

روسان چا وایستل؟

روسان نیم تلې خپلې

روسان شلېدلي گربوان

روسان پر خر خیرن واسکت دپاسه

د سرې زړې خمتا درې کونجه پیوند

روسان د کلي د ماشوم لیندې زموره له کلا وایستل

او ما لیدل چې روسان چا وایستل .

روسان نهرو ویالو

روسان گونگي مازیگر

روسان نالوستي گودر

روسان پر پورې غونډۍ ښخ شهید غاټول وایستل

روسان له دورو ډک پکول وایستل

ټولې نړۍ ورته کاته چې روسان ډلې ډلې

او وارخطا وارخطا
له څرخي پله نه را وچتې شور غوغا وايستل
او ماليدل چې روسان چا واپستل
روسان د ميندو نېپرو
روسان د خويندو ساندو
روسان پښې يېلې يتيم
روسان له ژونده ناخبره سرگردانه کوچي
روسان د دې خاورې په وينو تاريخ
روسان د دې خلکو بې کچه سپېڅلتيا واپستل
او ماليدل چې روسان چا واپستل
روسان واخان کې د وزلوبې د اسونو دربا
روسان گومل کې زنگ وهلي پينځه ډزي ټوپک
روسان زموږ د تشو مېنو وهم
روسان زموږ د وچتو غرو بې ژبو تيارو
روسان د دې وطن زيرې غونډې هوا واپستل
او ماليدل چې روسان چا واپستل
روسان يې وچې اېستل،
تابه وې بس ده چې اېستل، تورې جامې
تيک لکه بخت دوطن
پر اوږه کړې د زړې خمتا موبنلې خادر

پايڅو يې داسې تورې وازې وازې خولې نيولې
لکه روسان به تورېدل چې له زاره ټوپک يې
سترگې به خدايرو هېڅ پرې نه مړېدې
ماوې چې څوارلس به لا نه وي پوره
چا وې قدم چې سپورمۍ واخلي نو پينځلس به شي
نې ځان روڼاندې باله
او نه ملا اېسېده
و دوطن دموږ ريښتيني بچي
دازادۍ مجاهد
چې يې داسره دېوان له پولې ددنيا واپستل
او ماليدل چې روسان چا واپستل.

❖ مهرباني: انساني مکلفيت او وړيا درملنه

انسان د فطرت له مخې داسې جوړ شوی دی چې باید
مهربان و اوسي. مهرباني د انسان په بدن کې د اکسي
توسين(Oxytocin) هورمون له توليد سره مرسته کوي چې د
مهرباني هورمون هم ورته وايي او د ذهني فشار يا سترس
هورمون(Adrenalin, Cortisol) برخلاف کار کوي.

مهرباني په بدن کې فزيولوژيک او نيورولوژيک مثبت بدلونونه
راولي او د دې سبب کيږي چې: (۱). د خوشالي احساس
وکړو، (۲). بيدار او باهوشه و اوسو، (۳). بدن مو ژر زوړ نه شي،
(۴). پوستکي مو روغ او ځلانده وي، (۵). بدن مو په التهاب اخته

نه شي، ۶). د زړه او معافيتي سيستم حجرې مو پياوړې
شي، ۷). له رواني فشار او ژړو خفگان بچ پاتې شوو.

مهرباني په هر صورت کې ممکنه ده: ۱). خپلو هموعانو او
حتي نورو موجوداتو سره په راشه درشه کې عملاً مهربانه
اوسئ، ۲). تل نورو ته روغتيا، خوښي، سلامتيا او اساني
وغواړئ او ذهن، فکر او نيت مو مهربان لرئ.

زموږ سپيڅلي دين د مهرباني په کولو او باور تر هر څه زيات
تينگار کړی دی. مننه، بخښنه، صله رحمي، رحم او همدردی
هم د مهرباني ډولونه دي.

مهرباني يوه الهي تحفه ده، تل يې خپل عادت کړئ!

❖ د مورنۍ ژبې نړيوالې ورځې په بهانه

پښتو ژبه، پښتونولي او د پښتنو سياسي حقوق بايد سره
جلا- جلا وڅيړل شي.

پښتو د نورو ژبو په شان د الله جل جلاله د قدرت يوه نښه او د
پوهاوي يوه وسيله ده. د بلې هرې ژبې په شان د بشريت د
گډ کلتوري ميراث يوه برخه ده چې د بشري شريک عقل او
فرهنگي ميراث يوه لويه برخه يې خوندي کړې ده. په مورنۍ
ژبه زده کړې، اطلاعاتو ته لاسرسی، خپل ځان او خپل فکر
بيانول او ژبنی هويت ساتل بشري حق دی چې د ټولو ژبو د
ويونکو په شان پښتنو ته هم بايد محفوظ وي.

د سياست د الې په توگه او يا د امتياز اخيستو لپاره د پښتو
ژبې کارول روا کار نه دی او افغانستان او په ځانگړي ډول
پښتنو ته تاوان لري. پښتانه په افغانستان کې د مشر ورور په
موقف کې دي، سياسي شعارونه او کړنې يې بايد افغانستان

شموله وي او په خپلو سياسي پروگرامونو کې بايد لوی ملي او اسلامي، تاريخي، ټولنيز، اقتصادي او کلتوري مسایل شامل کړي، چې ټولو افغانانو ته پرې قناعت ورکړای شي. البته بايد دا هر څه په رښتيا وړاندې کړي او په رښتيا د ټولو افغانانو ستونزو ته د حل نسخه ولري، ځکه صداقت تر ټولو بريالۍ پاليسي ده.

پښتو د يوې عنعنې په توگه يوه بيله مسئله ده چې مور ورته پښتونولي هم وايو او پکې ننگ، غيرت، ناموسداري، مروت، روداراي، عفو، انتقام، جرگه، ننواتې او نور ډير مسایل راځي. دا مثبت رواجونه تر زياته حده د افغانستان په نورو قومونو او حتی نورو ملتونو کې هم په يو ډول شته. البته د ټولنيزو اړيکو او ټولنيز - اقتصادي ژوند د بدلون سره پدې تعريفونو او د عملي کيدو په ډول کې يې بدلون راځي او پښتانه بايد دې ته متوجه وي چې د پښتونولۍ اصول د وخت او زمانې له پرمختگ او بدلون سره سم عيار کړي. ځکه هغه څه چې د زمانې له توند مزل سره نشي تلاي، له منځه ځي.

د مورنۍ ژبې په باب مې ځانگړی پيغام دادی چې: راځئ خپله ژبه زده کړو ووايو، وليکو او ماشومانو ته پرې زده کړې برابرې کړو. نورې ضروري ژبې (دري، عربي، انگليسي) هم زده کړو او د نړۍ پاتې ټولو ژبو ته درناوی وکړو.

❖ ملي اصطلاحات او عام لغتونه:

د ملي اصطلاحاتو موضوع د څو ساده لغتونو بحث نه دی، بلکې د ملت - دولتونو د پېژندنې لپاره يوه ضروري مولفه ده. انگليسان هغه ژبني تفاوتونه د خپل تشخص لپاره ساتي چې له امريکايي انگليسي سره يې لري. تاجکستان په ايران کې

جوړ شوي نوي لغتونه په ډېر ندرت سره مني. يو وخت
عثماني ترکانو خپله دفترې ژبه دري کړه، صفوي ترکانو د
هغوی سره د تشخص په خاطر دفترې ژبه ترکي وټاکله. (البته
پروسه بېرته ژر معکوسه شوه).

په افغانستان کې هم د اعليحضرت محمد ظاهر شاه د واک په
دوره کې د دولت د رسمي ژبې په توګه د دري ژبې په دوام
توافق وشو، او په څنګ کې ورسره پښتو ژبه هم رسمي ژبه
شوه. په عين وخت کې يو څه لغتونه د ملي اصطلاحاتو په نوم
غوره شول. (ځينې ملي اصطلاحات د امير شير علي خان د
واکمنۍ پر مهال هم جوړ شوي وو).

د ملي اصطلاحاتو د ټاکلو، تشيب او ساتلو لپاره بايد يوه ملي
کميټه يا بورډ جوړ شي چې د دوی له خوا وړاندیز شوي
لستونه د کابينې له خوا تاييد او د پارلمان له منظور شي.

البته د ملي اصطلاحاتو په لست کې بايد د هيواد د ټولو ژبو
لغتونه شامل وي چې د هيواد فرهنگي غنا او تاريخي لرغونتيا
وځلوي.

همدا راز د ټولو ژبو پراختيا ته بايد جدي پام وشي. د ټولو ژبو
ماشومانو ته د يو بشري حق په توګه بايد په مورنۍ ژبه زده
کړه برابره شي او ټولو ژبو ته ژور درناوی وشي. د بشري ګډ
عقل د ذخيرو او د انسانانو تر منځ د پوهاوي د وسيلو په توګه
بايد د ژبو د ودې لپاره علمي کار او پاليسي ملاتړ برابر شي. د
هيواد د ټولو خورو ژبو اثار دې نه يوازې دا چې ضايع نه شي،
بلکې په ډير ښه ډول دې وساتل شي.

❖ د روژي مبارکې مياشتې په درنښت:

د مسلمان په توګه باید زموږ ټولې اړیکې د خیر او ښه نیت پر بنسټ وي:

له الله تعالی سره مو باید اړیکه د بنده ګۍ، عبادت، مینې، هیلو او ویرې وي.

له هموعانو (انسانانو) سره مو باید اړیکه د تعاون، توصیې، کرم، انفاق، مینې او مرستې وي.

له نورو ژونديو موجوداتو سره مو باید اړیکې د رحم وي. له طبیعت او جهان سره مو باید اړیکه د جوړښت او عمران وي.

په مبارکه روژه کې د ثواب تر څنګ د روژې له صحي ګټو برخمن شئ خو په غیر صحي خوړو دا ګټې له منځه مه وړئ: لومړی، ګټې:

د بدن د معافیتي سیستم او مقاومت زیاتوالی

د التهاب (پرسوب او درد) کموالی

د میکروب ضد حجرو زیات تولید

د بدن د مایکروبیوم (ګټورو میکروبونو) تقویه

د رواني فشار، تشویش او اضطراب کمښت او په مقابل کې یې مقاومت زیاتیدل

د دفاعي حجرو د عمر اوږدیدل

د اکسداتیف فشار او ازادو رادیکالونو کمیدل

د بدن د تخریب شوو برخو بیرته ژر ترمیم

دویم. په روژه کې غیر صحي خواړه چې دغه ګټې کموي:

په مجموعه کې ټول سره کړي خواړه

پیزا

چپس

برگر

ساره شربتونه او انرژي گانې

پکورې، سمبوسې او دوی ته ورته خوراکونه.

د دې مضرو خوړو په عوض هر ډول ترکاري، هر ډول میوې،
حلالي غوښې، د لوبیا او دالو بېلابېل ډولونه، شیدې او د
شېدو محصولات (مستې، پنیر، کوچ)، وریجې، سبوس
لرونکې ډوډۍ او پاکې طبیعي اوبه ښه دي. البته که روژه
ماتې په ترمو اوبو وشي، معدې ته زیاته گټه لري.

❖ د غازي امان الله خان د اونۍ په مناسبت:

دوه کارنامې او دوه پوښتنې:

دا څرگنده ده چې د غازي امان الله خان دوه کارنامې به
سارې دي:

لومړۍ. له داسې زبرځواکه يې د هیواد استقلال واخیست
چې د ټولې نړۍ تر ټولو پیاوړی ځواک وو او تر حاکمیت لاندې
خاوره کې يې لمر نه ډوبېده.

دویم. هیواد يې د قانون حاکمیت او پرمختګ ته روان کړ.

خو دا دوه پوښتنې بهې طرفه، له امان الله خان سره له
عاطفي پیوند پرته په سړو مغزو او د راتلونکي لپاره ترې د
درس اخیستو په نیت ځواب غواړي:

لومړی. ولې امان الله خان د اروپا تر سفر مخکې له ملت سره
همرنګه وو، د جمعې خطبه یې ویله او د واک د مثلث درې
واړه ضلعې (ملا یا دیني عالم، ملک یا قومي مشر او دولت)
ورسره ملګري وو. ملت ورسره وو، پر ملت له حده زیات ګران
وو، ویاړ یې پرې کاوه، ورته یې غازي او بابا وایه؛ خو د اروپا (او
نورو هیوادونو) تر شپږ میاشتني سفر وروسته ترې د هیواد
د ثبات د مثلث درې واړه ضلعې کاواکه شوې او نظام وشریده.
دویم. ولې زموږ د مشرانو د دریم نسل (زیاترو واکمنو واک
بایلی دی:

میرویس نیکه واک ګټلی، شاه محمود ساتلی او شاه
اشرف او شاه حسین (دواړه همزمانه په اصفهان او
کندهار کې واکمنان وو) بایلی دی.

احمدشاه بابا واک ګټلی، تیمورشاه ساتلی او لمسیانو
یې بایلی دی.

امیر دوست محمد خان واک ګټلی، شیرعلی خان
ساتلی او محمد یعقوب خان بایلی دی.

امیر عبدالرحمن واک ګټلی، حبیب الله خان ساتلی او
غازي امان الله خان بایلی دی.

غازي محمد نادر شاه واک ګټلی، اعلیحضرت محمد
ظاهرشاه ساتلی او ولسمشر محمد داود بایلی دی.

❖ د یو مسلمان لپاره چې قرآن کومې دندې ټاکلي دي،
لنډیز یې دوه خبرې دي:

اول. عبادت یا له خالق سره وصل کیدل

دويم. له همنوعانو او د خدای له ټول مخلوق سره مرسته
د روژې په دې وروستيو دوه ورځو کې، که مو له وسه کيږي،
يېوزلو خپلوانو او ګاونډيانو سره مرسته وکړئ.

لومړۍ دنده په حقيقت کې يو امتياز دی چې سکون او
اطمنان درکوي، اصلي ازموینه همدا دويمه ده!

د عام ولس پام بل خوا اړول

حکومتونه له اصلي مسايلو د پام اړولو لپاره ځينې کارونه
کوي.

د بيلګې په توګه څو لسيزې مخکې زموږ په ګاونډ کې د
اسلام په شعار يو حکومت جوړ شو. ولس ته د لويو وعدو د
پوره کولو د بې وسۍ له امله مجبور شو فرهنگي مفکرينو ته
ووايي چې د ښځو د حجاب او دغه شان نورو مسايلو په باب
پاليسۍ جوړې کړي چې دوی پر خپلو اصلي پروګرامونو کار
کولو ته وخت پيدا کړي. ۳۰ کاله مخکې په افغانستان کې هم
په همدغه ډول يو نيم بنده حکومت د ځينو پراختيايي کارونو د
پيل اعلانونه وکړل، کله چې ترې وپوښتل شول چې ولې
درواغ وايي، د يو مشر ځواب يې دا وو چې پدې دروغو يوازې
ستا په شان د ګوتو په شمار کسان پوهيږي، عام ملت پرې
باور کوي.

اوس بيا شل کاله مخکې له صحنې ويستل شوی امارت
راغلی او ټول فرمانونه يې د ښځو په باب دي چې د دين له
اصلي احکامو سره کوم اړخ نه لګوي. دا هم د يوې سياسي
ډلې واکمني ده. دوی ته خپل نظر کسان مهم دي، او هغه
څه کوي چې د هغوی ملاتړ پرې ساتلی يا لاس ته راوړلی
شي.

خو، ولس دې په دوامدار او سیستماتیک ډول؛ د مشروع او مدني لارو د خپلو انساني حقونو د تامین غوښتنو ته دوام ورکړي.

❖ د ملتونو عروج او زوال:

ملتونه په زرونو او لسگونو زرو کلونو ژوند کوي او د عروج او زوال دورې پرې راځي. په دغه عروج او زوال کې شخصیتونه د سیند د څپو (موجونو) په شان متمایز او ښکاره وي.

عموماً بدلونونه د ژورو او پیچلو (کورنیو او نړیوالو) ټولنیزو، کلتوري، اقتصادي، جیوپولیتیکي، تاریخي، محیطي، اقلیمي او نورو عواملو محصول وي، خو ځینې نیکمرغه یا بدمرغه انسانان یې د مسؤولینو په توګه په تاریخ کې ثبت شي.

زموږ او تر موږ تېر نسل هڅې او کړنې د افغانستان د پرمختګ په برخه کې بریالۍ نه شوې خو تر هر انقلاب وروسته یوه ویښتیا راځي او ډاډه یې چې زموږ راتلونکی نسل به د نړۍ د پرمختګ له چټک کاروان سره مل شي.

راځئ د باور او یووالي تخم وکړو، او ټول د نوي نسل پر روزنه تمرکز وکړو!

غرونه لا هماغسې هسک دي او زرونه لا هماغسې تپيري! گمان مېر که به پایان رسید کار مغان ---- هزار باده ناخورده در رگ تاک است.

❖ روڼ اندو او لوستو کادرونو ته یوه مشوره:

له خو کلونو راپدې خوا افغانان په مجموع او پښتانه په ځانگړي ډول په ستونزو کې گیر دي. خو زموږ (ځینې) روڼ اندي او لوستي کادرونه بیا ځان له دوی بېل د خیر په یوه لوړه غونډۍ ناست گڼي او ملت او قام ته نصیحتونه کوي، کنایې ورته وایي او پیغورونه ورکوي. مثلاً وایي:

نړۍ داسې او داسې شوه خو پټان! پټان لالا دې
خدای پوه کړي!

ټوله نړۍ پوه شوه خو زموږ خلک به کله پوهیږي!
موږ تر دې په ښه حالت کې وو، اوس ولې داسې شوو؟
چې دا ولې زموږ ملت بیدار ملت نه دی! او کله بیداریږي؟
دا ډول خبرې دا معنی لري چې هر څه گل و گلزار وو، خپله دې ښاغلي/ اغلې هم خپل ټول مسؤولیت اداء کړی دی، خو ملت او خصوصاً پښتون (چې دوی ورته له استهزاء پټان وایي) ملامت دی.

د هرې ټولنیزې پدیدې ډیر زیات علتونه وي چې ځینې داخلي او ځینې بهرني وي. په مجموع کې زیاتره داخلي علتونه مهمتر وي، خو کله کله بهرني فکتورونه دومره پیاوړي وي چې ټول تدبیر او تعقل یې هم مخه نه شي نیولی، لکه یو ناڅاپي لوی تندر، ناپیشبینی شوی سیلاب، ناڅاپي وچکالي او یا د یو خبرځواک یرغل.

زما وړاندیز لوستو او زړه خوړو دوستانو ته دا دی چې په خپلو لیکنو کې ځان له ملت څخه بېل نه کړي او د خیر له یوې لوړې غونډۍ ورته لارښوونې او یا پیغورونه ورنکړي، بلکې ستونزې په دې ډول مطرح کړي چې علتونه یې مشخص، مستدل او پر شواهدو ولاړ تشریح او د حل لارې ورته وړاندیز کړي. یوه

ټولنيزه کتله (ډله، گروپ، قام، ملت، دين، تمدن ...) په سپک ډول يا کنايه اميزه ژبه يادول باادبه کار نه دی.

ښه ده چې ستونې راوسپړو، حل لارې ورته وړاندیز کړو خو، ملت بايد په هر حال کې دروند، پتمن او عزتمند ياد کړو.

د پښتنو کوڅې خو داسې بې ايمانه نه وې

داسې بې ژونده نه وې داسې بې جانانه نه وې

❖ که د يو چا عمل د اصلاح وړ وي نو وسه وسه به په نرمه

ژبه، حکمت او موعظه ورسره برخورد کيږي. په قرآن کریم

کې د بيلابيلو حالاتو د خبرو لپاره قَوْلًا بَلِيغًا، قَوْلًا مَعْرُوفًا ،

قَوْلًا سَدِيدًا، قَوْلًا بَلِيغًا، قَوْلًا كَرِيمًا، قَوْلًا مَيْسُورًا، قَوْلًا لَيِّنًا،

کليمې ذکر شوي دي. د هر چا سره به د هغه د شان

سره سم له دغو طريقو په يوه خبرې کيږي، توهين،

سپکاوی او رټل زموږ د کلتور او دين سره مطلق په ټکر

کې عمل دی، پّ خاص ډول د سپينږيرو او مشرانو.

د انسان کرامت او عزت له تيري او سپکاوي محفوظ دی او د

شريعت له پنځه لويو مقاصدو څخه يو مقصد دی. انسان تر

هغه له گناه بري دی تر څو پرې مسؤولې او باصلاحيته

محکمې د جرم د ثبوت په صورت کې د سزا پريکړه نه وي

کړې. سزا به هم د انساني کرامت په حدودو کې د ټاکل شوو

مسؤولينو له خوا تطبيقيږي.

❖ دې ورځو کې پاکستان ته د سکرو د صدور پر موضوع گرم

بحث روان دی. تعليميافته ځوانان انديښنه لري چې

سکاره د نورو طبيعي زيرمو په شان د ټول ملت شتمني

ده او يوه ډله يا اشخاص يې د نامسئولانه خرڅولو حق نه لري. بل لوری وايي چې د هيواد چلولو لپاره دوی مجبور دي صادرات ولري او د سکرو قرارداد د پخواني حکومت له خوا شوی و، چې اوس يې دوی له اصلي قرارداد څخه نرخ يو څه لوړ کړی او قرارداد ته دوام ورکوي. د اقتصاد يو متخصص وايي چې په نړۍ کې نرخونه تر دې هم لا زيات لوړ شوي دي او د نرخ هغه زياتوالی چې اوسنی اداره يې ادعا کوي کافي نه دی. له بلې خوا د پاکستان لومړی وزير وايي چې دوی له دې قرارداد څخه په يو کال کې دوه بيليونه ډالر گټه کوي.

د انتقادي تفکر (Critical thinking) د اصولو پر اساس اوس د دې اړتيا ده چې موږ لومړی موضوع داسې وڅیړو چې څه شوي دي؟ دلايل او شواهد شته چې حقيقت راڅرگند کړي؟ دغه دلايل او شواهد که تحليل شي، نتيجه به يې څنگه وي او د کوم لوري ادعا به ثبوت کړي؟

زه د دې ډول قراردونو، نړيوالو نرخونو او تعاملاتو په برخه کې متخصصو ملگرو ته وړاندیز کوم چې لاندې پوښتنو او نورو اړخونو ته چې دوی پرې په تخصصي ډول ښه پوهیږي، ځواب ورکړي او لوستو افغانانو او مدني فعالانو ته په دې برخه کې د معقولې لارې لارښوونه وکړي.

ايا دا قرارداد په رښتيا د تېر نظام په وخت کې شوی وو؟

هغه وخت د دغه قرارداد شرايط څه وو؟

اوس په قرارداد کې کوم بدلونونه راغلي دي؟

آيا پاکستان پدې قرارداد کې رښتيا هر کال دوه بيليونه ډالر گټه کوي؟

که پاکستان دوه بیلوونه ډالر گټه کوي، د ټول قرارداد بیه
خومره ده؟ او افغانستان ته ترې خومره پاتې کیږي؟

آیا پاکستان پخوا سکاره له کوم هیواده اخیستل؟ خومره
سکاره، په کومه بیه؟ د ترانسپورت بیه یې خومره وه؟ له
افغانستانه د سکرو د اخیستو له نرخ او لیردبیه سره
خومره تفاوت لري؟

د دې سکرو ضرورت د هیواد په دننه کې خومره دی؟ او
که د افغانستان د ډبرو سکرو خپلې ذخیرې خلاصې
شي، موږ ورته کوم بدیل لرو؟

ایا قرارداد یې په کلدارو دی؟ که داسې دي، دې برخه
مې نړیوال نورم څه دی؟ عواقب یې موږ ته خومره تاوانی
دي؟

د دې پوښتنو تر ځواب وروسته کیدای شي یو داسې منظم
پروگرام جوړ شي، چې هم له اوسني نظام، هم له ملت او
هم له نړیوالو مسؤولو ادارو سره یوه منظمه اډوکسي وشي
او پرې نښودل شي چې حریص ګاونډی په سخت وخت کې
افغانستان له خور ګوتې ونیسي او منابع یې تالان کړي،

دا منابع یوازې زموږ د نسل نه دي، د راتلونکو نسلونو حق
پکې تر موږ زیات دی!

❖ زموږ په نسل کې د افغانستان دولتونه ژر بدل شول.
دوستان زیاتره د واکمنو او دورو ارزونه د قومي، ژبنيو،
مذهبي، ګوندي سمټي او نورو اړخونو له مخې کوي چې
زیاتره منصفانه نه وي.

په دې باره کې بايد لومړی پرنسپپ دا وي چې تېر اشخاص خصوصاً مړه شوي کسان سپک ياد نه شي؛ ځکه دا معقول، بامروته او اخلاقي کار نه دی او هغوی اوس د خدای لور ته ورغلي دي.

دويم پرنسپپ بايد دا وي چې د تاريخي دورو او اغيزناکو اشخاصو او کړنو ارزونه بايد يوازې د عبرت او ورڅخه د زده کړې په نيت وشي، نه د تفاخر، ځان لوړگڼلو، نورو سپکولو او عقدو سپرلو.

دريم پرنسپپ بايد دا وي د منصفانه قضاوت کولو لپاره بايد هر شخصيت او هره دوره د وخت او زمان په تله کې د مشخصو شاخصونو له مخې وڅيړل شي. په دې صورت کې د هر شخصيت او دورې برياوې او ناکامۍ مشخصيږي.

زه يو څو شاخصونه وړاندیزوم او له دوستانو هيله کوم چې دالست تکميل او تعديل کړي او هغه موارد په نښه کړي چې غير ضروري او يا هم کم اهميته دي. وروسته به د متخصصو دوستانو سره په مشوره يو واحد لست ترې جوړ شي چې له مخې به يې بيا موږ په اسانۍ معلوماتی شو چې کوم واکمن يا شخصيت په کومه دوره کې هيواد او ملت ته څومره ګټه او څومره ضرر رسولی دی. (البته دا شاخصونه د هرې دورې او هر شخص په باب نه شي راټوليدی، خو لږ تر لږه د شلمې پيړۍ د مشرانو او دورو په باب يې راټولول، ارزول او نتيجه ترې رايستل ممکن دي).

د لومړۍ سطحې مهم مسایل:

موجوده جغرافيه ساتل

ملي حاکميت ټينګول

خپل هیواد او خلک د بهرنيانو له برید او یرغله ساتل
هیواد او ملت پخپله خاوره د بهرنيانو له نیابتي جگړو
ساتل

خپل خلک نه شکنجه کول او نه وژل
د هیواد تصویر او نفوذ په سیمه او نړۍ کې پراخول او ښه
کول

د ملت او دولت واحد هویت تقویه کول او ساتل
دولت جوړول، ساتل او ټینګول

د هیواد د خلکو، خاورې او نظام د بقا او دفاع لپاره د
بهرنیو خطرونو د مقابلې وړتیا جوړول او ساتل
د هیواد په پولو کې د مخالف ستر ځواک او یا یو ناکام
دولت له خطرونو ځان ساتل.

د هیواد د ملي منابعو ساتل، پر خپل وخت استخراج او د
ملت د نیکمرغۍ لپاره ترې مثمره او موثره استفاده.
د هیواد د ملي ګټو سره په سمون کې له نږدې او لیرې
هیوادیانو سره معقول خارجي سیاست ټاکل او ورته دوام
ورکول.

د هغو نړیوالو قوانینو د منلو حمایه چې له سوله ایزو لارو
د لانجو د حل پلوي کوي.

هیواد له انزوا را ایستل او بحر او وچې ته لارې ازادې
ساتل.

د نوې جغرافیې تر لاسه کول (دا شاخص د معاصرو
واکمنو لپاره ډېر صدق نه کوي، ځکه اوس د ملګرو ملتونو

سازمان او متعدد نړيوال تړونونه شته او هيوادونه په اسانۍ د نورو سيمې يا خپلې پخوانۍ سيمې نه شي نيولی).

د هيواد لپاره د داسې متحدينو غوره کول او ساتل چې اړيکي مو د متقابلو گټو، متقابل باور او متقابل درناوي پر بنسټ وي او د افغانانو او هيواد په خير وي.

د ټولنيز عدالت په رڼا کې ملي يووالی ساتل.

په يوه مناسب فرصت او مناسبه بيه د مهمو جغرافيو لانجو اداره او پای ته رسول او د هيواد طبيعي او سياسي پولې يو کول.

نظامي تکنولوژي، تجهيزات، مهارت او سيستم تر لاسه کول، تقويه کول او ساتل.

گاونډيو هيوادونو ته د افغانانو د کتلوي مهاجرت مخنيوی.

له نورو هيوادونو څخه هغه فرصتونه اخيستل چې زموږ پر ضد له وړانکارو ډلو او اشخاصو څخه کار واخلي.

د بشري حقوقو، متوازن انکشاف او ټولنيز عدالت تامين.

د نظام د داسې سيستم جوړول او ساتل چې د ولس اراده پکې تمثيل شي.

داخلي کش مکشونه، محروميتونه او تفاوتونه کمول، کنټرولول او له منځه وړل.

د قومونو، سيمو، فکرونو او ډلو د حقوقو رعايت او په منځ کې يې مساوات، تناسب او توازن ساتل.

په نړۍ کې د نيکمرغۍ، سولې او امن ملاتړ.

په هر ځای کې د پرمختګ او عدالت له داعيې ملاتړ .
ټولو ملتونو ته د مستقلو هیوادونو او ځمکنۍ بشپړتیا د
ساتنې د حق د دفاع اصل منل.
په ټوله نړۍ کې د فقر، نا امنۍ او بې ثباتۍ په له منځه
وړلو کې اخلاقي، مالي او عملي مرسته کول.
ټولنیز اتحاد ټینګیدل
اقتصادي حالت ښه کیدل (عمومي عاید)
د فرد کلنی خالص عاید زیاتیدل
مدني ازادي ګانې زیاتیدل
د ژوند حیاتي توقع لوړیدل
د میندو مړینې کمیدل
د ماشومانو مړینې کمیدل
د نوو زیریدلیو د مړینو کمیدل
د ناروغیو د سیر کمیدل
په ټولنه کې د ښځو ګټور ګډون زیاتیدل
د چاپیریال ابادیدل.
د دویمې سطحې مهم مسایل:
د قانون او پالیسیو جوړول
د ولس تصمیم نیولو د واک اصلاحات
د عدالت لپاره ټولنیز عمل رامنځ ته کیدل
سلوک اصلاح کیدل

موثریت او مثمریت لوړیدل
مرتبط والی ښه کیدل
تداوم رامنځ ته کیدل
د کړنو شفافیت او عمل ښه کیدل
د دولت مسؤولیت زیاتیدل
د دریمې سطحې مهم مسایل:
پوهه زیاتیدل
نظریات رامنځ ته کیدل
مهارتونه ایجادیدل
ذهنیت ښه کیدل
د پروسو شفافیت او اسانوالی ښه کیدل
د ملت د هیلو، روحیې او باور ښه کیدل
د څلورمې سطحې مهم مسایل:
د پول او پلچک جوړول
د پوځ او خام سرک جوړول او رغول
زده کوونکي له ښوونځیو او او پوهنځیو فارغول
ښوونکي روزل
مسلكي کادرونه روزل
کلنیکونه جوړول
ښوونځي جوړول

توليدات لوړول او مواد تيارول

پاليسي گانې جوړول

سيستمونه جوړول

ريفورمونه جوړول

د ژبې اهميت او د کارولو تفاوت

انسان تر نورو ژونديو موجوداتو د ځينو برترو قابليتونو په لرلو
عالي دی چې مهم يې دا دي:

لومړی. د تفکر، تصور او تخيل قابليت چې د هغه پر بنسټ
نوبت، ايجاد، کشف او اختراع کوي.

دويم. د تعاون او گډ کار قابليت چې د هغه پر بنسټ کلي،
ښارونه، هيوادونه؛ کورنۍ، قوم، قبيله، ملت؛ ديره، جرگه،
شورا، اداره، دولت او تمدن جوړوي.

درېيم. د ژبې يا بيان قابليت چې د هغه پر بنسټ خپل فکرونه
او نظرونه په منظم ډول نورو ته ليردوي. البته د ژبې فرعي
قابليتونه لکه اوريدل، وينا کول، ليکل، لوستل، د مفهموم
ليردونې بدني حرکات هر يو مهم دی.

❖ ژبه او وينا ډيرې باريکۍ لري او يوه خبره په هر ډول
کيدای شي. د هر چا د علم، معلوماتو، ذوق، فکر، اړتيا او
حالت له مخې خبرې بايد وشي. لاندې مثال د منې په
باب يو پيغام په دوه بيلو الفاظو او ډولونو ليردوي:

دا مڼه ډيره ښکلې، خوشبويه او تازه ده؛ ډيره گټوره هم ده.
هره ورځ يوه تازه او پاکه مڼه وخورئ. الله تعالی امر کړی دی

چې ټول پاک او حلال شيان وخورئ او د خپل بدن حق پوره کړئ. په خواصو، کیفیت او نورو جزیاتو کې یې تدبیر، تفکر، تفحص او څیړنې هم کولی شئ او له مربوطو پوهانو مشوره او لارښوونه هم اخیستلای شئ.

دا مڼه ده. سوډیم، انټی اوکسیډانټ، لوړ فایبر، ویتامین سی او څو نور ویتامینونه لري. له انرژۍ او اوبو بډایه میوه ده چې تاسو ته د راحت احساس درکوي. په مڼو کې نور مهم غذایی مواد لکه ویتامین کا، پوتاشیم، مس، منگیز او مگنیزیم هم شته. مڼه د غذایی فایبر غوره سرچینه ده او یوازې د ورځنۍ فایبر ۱۲ فیصده اړتیا برابروي. مڼه د فیتونات او فلاونوئید لکه کوئرسین، اپیگېسین، فلورایدین او نورو پولیفنیکو ترکیبونو څخه بډایه ده.

اوس تاسو ووايست چې کوم پراگراف ښه دی، کوم یو سم دی او کوم یو د کومو خلکو لپاره دی؟

❖ کله چې لوی ځواکونه وغواړي یو کوچنی هېواد بې ثباته کړي، په داخل کې یې بې اتفاقه کوي. د افغانستان بې ثباتي هم د شاهي کورنۍ په منځ کې له اعلیحضرت محمد ظاهر شاه سره د ده د تره د زوی او اوبښي سردار محمد داود له اختلافه پیل شوه. سردار محمد داود له وطن سره اورنۍ مینه درلوده او د صدارت پر مهال یې ښه خدمتونه کړي وو، خو د قدرت یوه لیونۍ مینه هم ورسره وه.

روسانو د لوی پطر او لینن له وخته پلان درلود چې ځان گرمو اوبو ته ورسوي، او د افغانستان مسیر یې تر ټولو اسانه او لنډه لار گڼلې وه. کله چې شوروي اتحاد تشخیص کړه چې

افغانستان د موسی شفیق د صدارت پر مهال اقتصادي خپلواکۍ او له ګاونډیانو سره د مسایلو د حل پر لور مثبت ګامونه واخیستل، نو سردار محمد داود یې د پرچمیانو له خوا کودتا ته ولمسوه او هغه هم په ناسنډول شوي ډول دغه ناسم او تباہ کوونکی اقدام وکړ.

اعلیحضرت محمد ظاهر شاه پخوا څو ځل د سردار محمد داود له لوري د کودتا د هڅو اطلاع اخیستې وه او ده ته یې ویلي وو چې که کودتا دې وکړه نه به ته پاتې شې، نه زه او نه افغانستان. سردار محمد داود پر قرآن ورسره لاس ایښی و چې کودتاه نه کوي. خو متاسفانه کودتا یې وکړه او هیواد یې له هغه ثباته بې برخې کړ چې تر مودو وروسته د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه په حکیمانه سیاست تر لاسه شوی و.

سردار محمد داود د افغانستان عنعنوي بې طرفه بهرني سیاست د شوروي پر لور متمایل کړ چې مرستې تر لاسه او د پاکستان مقابلې ته چې د امریکا او انگلستان له پوره ملاتړه برخمن وو، ځان تیار کړي. د دې لپاره یې ډېر ښه انکشافی پلانونه جوړ کړل خو کوم عمده کار یې عملي نه کړای شو، ځکه شوروي اتحاد ورسره وعده شوې مرسته ونکړه. له بل لوري یې د افغاني ټولنې د ثبات طبیعي او عنعنوي مثلث چې له ملا (روحاني مشر)، ملک (قومي مشر) او دولت څخه جوړ وو کمزوری کړ. د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د واکمنۍ په وروستۍ لسيزه کې جوړو شوو ګوندونو کې یې یوازي د خلق دموکراتیک شوروي پلوه ګوند د پرچم ډله خوا کې ونيوله خو د همدغه ګوند د خلق ډله، اسلامپاله ډلې او ملي ګرا ډلې یې له ځانه وشړلې. همدا راز په ملکي او نظامي برخو کې یې پیاوړي ملي کادرونه له صحنې وایستل او د پرچمیانو د ناسمو معلوماتو پر بنسټ یې د خپلو ځینې نږدې ملګرو په شمول

مهم ملي شخصيتونه بنديان او شهيدان کړل. همدا وو چې په داخل کې يوې وړې ډلې او په بهر کې يوازې يوه هيواد ته پاتې شو.

که څه هم په وروستيو مياشتو کې متوجه شو خو بيا يې هم د تدبر پر ځای عجولانه اقدامات وکړل او په منډه له شرقه د غرب پر لور متمايل شو او له خپلې داخلي متحدې ډلې او يوازني بهرني ملاتړي سره هم ټکر شو.

همدغې سياسي بې توازنۍ او عجولانه تصاميمو بلې خونړۍ کودتا ته لار خلاصه کړه چې د سردار محمد داود او د ده د کورني د ۱۸ تنو لويو او وړو د مظلومانه شهادت سبب شوه او وروسته د شوروي اتحاد يرغل ته لار پرانستل شوه چې عواقب يې زموږ ملت تر اوسه زغمي.

په هر صورت، مظلومانه شهيد شوی دی، خدای دې ورته بخښنه او مغفرت وکړي.

❖ ملتونه او جگړه

جگړه د انسانانو تر ټول بد خوی دی خو لا تر اوسه د سياسي هدفونو د لاس ته راوړلو د يوه بدیل (خو وروستي بدل) په توگه کارول کيږي.

هونښيار ملتونه خپل کور د جگړو په ډگر نه بدلوي. پردۍ جگړې په هيڅ صورت خپل کور ته نه راوړي، خو که خپله جگړه يې هم وي، د دښمن په کور کې يې کوي.

د جگړو بل اصل دا دی چې که هیڅ چاره ترې نه وي، نو پر دښمن هغه وخت برید کوي، چې هغه لا ځان نه وي تیار کړی.

هوښیار ملتونه له زورورو (سترو ځواکونو) یا لیرې گرځي یا غلي.

هغه ملتونه چې اوږده کلونه د بل تر واک لاندې وي، فرصت ته گوري او کله چې لوی قوت کمزوری شي، بیا د خپلې ازادۍ جنډه اوچتوي. بې له وخته ځان د مست هاتي (فیل) پښو ته نه غورځوي. خو خطر اخیستونکي او سرزوري ملتونه د دریاب د اوبو سرچپه لامبو وهي.

افغان مشران باید داسې ستراتیژي جوړه کړي چې هیواد لږ تر لږه سل کاله په کومه جگړه کې ونه نښلي.

❖ انسان کرامت له تیري او توهین محفوظ دی

هیڅوک حق نه لري چې پر انساني کرامت او نجابت تیری وکړي. د ښځو د عزت او حرمت ساتل بیا ځانگړې پاملرنه او دقت غواړي. د نړۍ ټول تمدنونه او دینونه دا ارزښتونه تاییدوي. په اسلام کې د انساني عزت ساتل د شریعت له پنځه اساسي مقصدنو څخه دی. همدا راز پر پاکو میرمنو او نجونو د تهمت کوونکو لپاره سخته سزا ټاکل شوې ده.

د لوړو زده کړو وزیر ته باید واضح شي چې د ښځو تعلیم له فحشا سره مقایسه کول او زده کړو ته تلل منکرات گڼل افغان ملت او انسانیت ته لوی توهین دی. نوموړی دې له دې امله له ټول ملت څخه رسمي بڅښنه وغواړي. ملت دې هم له مربوطو ادارو رسمي غوښتنه وکړي چې په نوموړی د قرآن

هغه حکم پلى شي چې پر مومنانو او محصناتو مسلمانو
ميرمنو او نجونو د تهمت کوونکو لپاره ټاکل شوی دی.

❖ ښه انسان څوک دی؟

د ديندارانو په منځ کې د ښه انسان لومړی صفت دا دی چې
خپل خالق ته تسليم، د زړه لار يې د هغه پر لور صافه او نور
انسانان يې د ژبې او لاس له ازاره خوندي يعنې سالم او په
امن کې وي (مسلم، مومن، عابد). له ديني باور پرته هم
انسان ښه کيدای شي او دا ډول ښه انسان هغه دی چې
ټولنيز او طبيعي قوانين ومني او بل چا ته زیان ونه رسوي
(قانون منونکی).

د ښه والي نورې عالي نښې دا دي چې هم پر دينباورانو او
هم نورو کې دغسې انسانان شته:

له بل انسان سره مرسته، تعاون، صدقه او انفاق وکړي.
(سخي)

عادل وي، د خپل دريځ، وس، توانمنيو او واک په پولو کې د
اولاد، کورنۍ غړو، خپلوانو، وطنوالو او ټولو انسانانو په منځ کې
عدالت وکړي. (عادل)

پر خپل ځان او خپلو کړنو دوامدار کنټرول ولري، د ځان او نورو
حالت، احساسات، عواطف، اړتياوې توانمنۍ، فکر، ارادې او
هيلې درک کړای شي او د هغو په رڼا کې ورسره چلند وکړي.
(تقوا لرونکی)

له بل سره احسان وکړي، يعنې که چا ورسره ښه کړي وي او
که نه، خو دی ورسره ښه وکړي. (محسن)

د سمندر په شان پراخه زړه ولري ، تعصب، کرکه، تبعیض، بدنیتي او تنگ نظري ونه لري. په هر انسان، حیوان، ژوندي موجود او شي د خیر نظر ولري.(بر، ابرار)

د ښه والي وروستی مرحله رشد دی، چې انسان د خپل پوټنشیل تر ټولو لوړې درجې ته ورسیري او همدغه پاس ښه خوښه او عملونه په ځان کې وساتي. هم پرې باور ولري، هم یې نورو ته تلقین کړي او هم یې عملي کړي. (رشید)

یو بل عالي انساني صفت دا دی چې د نورو د خیر ښیځنې لپاره له خپلو خوشالیو او حتی ژوند تېر شي او یا خپل امتیازات نورو ته وښيي. (ایثارگر)

راځی موږ هر ځان وارزوو چې د کومې درجې په کومه سطحه کې یوو؟ او بیا دا پلټنه وکړو چې څنګه د ښه والي دغه ټول صفات په ځانونو کې پیدا کړو؟

ټولو ته تر ټولو ښې هیلې او پیرزوينې!

❖ د ډي ان ای (DNA) عجایب او پرې د مثبت فکر اغیزې

تاسو د پنسل څوکه ښه تیره کړئ او پر کاغذ پرې یو داسې کوچنی ټکی جوړ کړئ چې که تر هغه کوچنی شي، په سترگو نه لیدل کیږي. دغسې لس کوچني ټکي یو ملي متر، سل یې یو سانتي متر، ۱۰۰۰ یې یو دیسي متر او لس زره یې یو متر کیږي. د دوی لیدل خو اسان دي. خو که دغه کوچنی ټکی ۱۰۰ زره چنده کوچنی کړئ یو نانو متر کیږي (نانو متر د ملي متر یو میلیونمه برخه ده).

انساني ډی ان ای (DNA) بیا دوه نانو متره ده. یعنې تر ملي متر ۵۰ زره چنده کوچنۍ ده.

خو په دې کوچنۍ زره کې یو جهان پروت دی. دغه ذره چې له تر ټولو کوچني لیدونکي ټکي څخه ۵۰ زره چنده کوچنۍ ده، په ۲۳ جوړو (۴۶) کروموزونو کې غځیدلې ده چې که په یو مستقیم مسیر هواره شي، اوردوالی یې دوه متره کیږي. د دې اوردوالي پر مسیر له ۲۰ زره تر ۳۰ جینونه د تسپو د دانو په شان منظم پراته دي چې د انسان ټول ارثي خواص له یوه نسل څخه بل نسل ته لیردوي. جینونه په حقیقت کې نوکلیوټایډونه دي او له اډینین، ټایمین، سایتوسین او گوانین څخه جوړ دي.

دا جینونه نور انعطاف هم لري. انساني ارثي خواص د جینونو په منځ کې د کوډونو په شکل ثبت دي. کوډونه په حقیقت کې د (Adenin, Guanin, cytosine and Tymin) له نوکلیوټایډونو جوړ شوي دي چې اډینین او گوانین پخپلو او سایتوسین او ټایمین پخپلو کې وصلیږي چې Base pair جوړوي. هر جین تر یو میلیون بیس پایر جوړولې چې په دې حساب انساني جینوم ۳ بیلونه بیس پایرز لري. هر Base pair ۷۵۰ بایټه معلومات ساتلی شي چې ټول ۷۵۰ میگابایټه کیږي. دا جینیتیک کوډونه دومره زیات دي چې که په کتابونو کې راټول شي نو داسې ۳۲۰۰ کتابونه ترې جوړیږي چې هر کتاب زر مخونه لري او په هر مخ کې ۱۰۰۰ کلیمې لیکل شوي وي. خو که دا سې معمول کتاب ترې ترتیب شي چې په هر مخ کې ۲۵۰ کلیمې او ټول کتاب ۲۵۰ مخونه و لري، بیا نو ۵۲ زره کتابونه کیږي، یعنې یو لوی کتابتون.

اوس يې نو دا حساب وکړئ چې پدې کوچنۍ دره کې خومره
لويه نړۍ پرته ده!!!

دا کوچني جينونه د ځينو فکتورنو لکه ذهري موادو، شعاع او
ويروسونو له امله کله کله تغير کوي چې ميوتيشن ورته
وايي، خو د دې ميوتيشن د اصلاح او رغيدو لپاره بيا بدن
انزاييمونه افرازوي چې دغه تخريبات بيرته رغوي. که د دغو
فکتورونو خصوصاً شعاع گانو شدت زيات وي نو تغيرات د بيرته
راگرځيدو وړ نه وي او ناروغۍ ترې رامنځ ته کيږي چې نورو
نسلونو ته هم انتقال کولی شي. همدا رنگه جينونه د
انساني تکامل پر لور مثبت تغيرات هم کوي.

پخوانی نظر دا وو چې مور د دغو جينونو محکوم يو او هر څه
چې په دغو جينونو کې مور ته په ارث رسيدلي دي، مور پرې
هيڅ کنټرول نه لرو او هيڅ تغير پکې نه شو راوستی. خو
اوس نوې نظريې منځ ته راغلي دي.

د بيولوژي پوهانو ثابته کړې ده چې محيط او د فکر ډول د
جينونو پر فعاليت اغيز کوي او پکې د موجودو تحتاني خواصو د
فعاليدو او يا غير فعاليدو سبب کيږي.

نو د سالم محيط جوړولو، مثبت فکر کولو، ښو عادتونو خپلولو،
ټينگ باور او دعا په نتيجه کې حتی د جينونو په سويه د
انسان په بدن او شخصيت کې مثبت تغيرات راتلی شي.

د ژوند شرايط مو ښه کړئ، ورزش وکړئ، پوره او منظم خوب
وکړئ، متوازن خواړه وخورئ، دعا او عبادت وکړئ او پر ځان باور
او مثبت فکر وکړئ.

په دې سره به ستاسو ۹۰٪ ناروغۍ ښې شي او د ناروغيو
په وړاندې به مو مقاومت څو برابره زيات شي.

خوښې پيدا شوه، او يو معين شمېر همنوعان مو له لورې او ستونزو بچ کړل، دا يې دنياوي نتيجه ده. ژوره هيله شته چې الله تعالى به يې اخروي نتيجه راپه برخه کړي.

اوس د خپل ژوند ټول کارونه د نتيجو په تناظر کې وسنجوۍ او وگورۍ چې خومره باخبره خلک عالمان دي، خومره عالمان عمل کوي او بيا په عمل کې قابليت لري او خومره قابل خلک د خپل قابليت نتيجه اخلي.

که مو نیک اعمال نتيجه ورنکړي، نو معلومات د دغه مسير لومړی گام دی او يوازې کافي نه دي او دغه ټولې مرحلې بايد تکميل شي.

ځينې نیکمرغه استثنایي انسانان شته چې معلومات او علم يې کم خو عمل، قابليت او نتيجه يې عالي دي، البته عمومي مسير همدا دی چې ذکر شو.

❖ ايا په ښېگڼه کې هم درجې شته؟

هو، ښېگڼه څو مرحلې لري:

لومړۍ مرحله: که څوک درسره بد وکړي او ته ورسره (د قانون د تطبيق له لارې) په هماغه اندازه بد وکړې دا عدالت دی.

دويمه مرحله: که يې وبخښې، خو زړه کې ترې خفه اوسې، دا عفوه او يوه درجه لوړه ښېگڼه ده.

درېيمه مرحله: که يې وبخښې او له زړه يې هم وباسې، دا لا اوچته ښېگڼه ده.

څلورمه مرحله: که پر دې سربېره ورته د مغفرت غوښتنه وکړې، يوه درجه مو ښېگڼه نوره هم لوړه شوه.

پنځمه مرحله: که له دې ټولو سره سره پرې رحم هم وکړې،
مرسته ورسره وکړې، له لاسه یې ونیسې او سم مزل ته یې
ورسوي دا د ښيگڼې عالي مرحله ده.

ځان او تاسو ټولو ته دغې وروستۍ مرحلې ته د رسېدو په
هيله!

په فیسبوک کې مو په لاندې ادرسونو موندلی شئ

Ibrahim Shinwari

اجمل هیو ادمل

End

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library